

2003-11-26: Undersøgelse af lodserhvervet - konkurrence- og effektivitetsvilkår (Bilag til notat)

Den 26. november 2003

Journal nr.3/1107-0300-0032/MHV/HLA/ISA

BILAG 1

Undersøgelse af lodserhvervet - konkurrence- og effektivitetsvilkår

1. Resumé og konklusioner

Konkurrencestyrelsen har på eget initiativ foretaget en undersøgelse af lodsområdet i Danmark. Formålet med Konkurrencestyrelsens undersøgelse er at kortlægge:

- Konkurrenceforholdene på lodsområdet under det nuværende lovgrundlag for lodsområdet,
- Udviklingen i lodsvæsenets økonomi med henblik på at vurdere lodsvæsenets nuværende og fremtidig driftsoverskud og eventuelle muligheder for reducere af lodsvæsenets takster,
- Udviklingen i lodsvæsenets udnyttelse af ressourcer og aktiver i forhold til tidligere undersøgelser af lodsområdet med henblik på at vurdere, om der eksisterer potentiale for effektivitetsbesparelser i lodsvæsenet,
- Om Farvandsvæsenets tiltag på lodsområdet er tilstrækkelige til at sikre, at lodsvæsenet tilskyndes til mere effektiv ressourceudnyttelse og løbende kapacitetstilpasning, som kan sikre et lavt takstniveau for lodsninger.

Undersøgelsens udgangspunkt er, at:

- Der er lodspligt for skibe med bestemte typer last i dansk territorialfarvand. Der er ikke lodspligt for skibe i internationalt farvand og for skibe i transitsejlad, for eksempel gennem Storebælt og Øresund,
- Lodsvæsenet har forsyningspligt i dansk territorialfarvand, mellem dele af dansk territorialfarvand og fra dansk territorialfarvand til Nordsøen eller Østersøen,
- Lodsvæsenet og de autoriserede havnelodser har eneret på at udføre lodsydelse i dansk territorialfarvand og for danske skibe mellem dele af dansk territorialfarvand og fra dansk territorialfarvand til Nordsøen eller Østersøen,
- Forsvarsministeren fastsætter lodsvæsenets takster for lodsninger, mens Forsvarsministeren ikke har indflydelse på de autoriserede havnelodseres takster,

- Den praktiske udmøntning af lovgivningen betyder, at der ikke eksisterer konkurrence mellem lodsvæsenets lodser og de autoriserede havnelodser, selvom der er mulighed for det.

Samlet viser Konkurrencestyrelsens undersøgelse, at der ikke eksisterer nogen form for konkurrence på lodsområdet og at der ikke eksisterer noget konkurrencepres på lodsvæsenet eller de autoriserede havnelodser fra andre aktører.

Undersøgelsen af lodsvæsenets økonomi viser, at:

- Antallet af lodsninger udført af lodsvæsenet er faldet med 18 pct. fra 1996 til 2002. Gennemsnitsstørrelsen på skibene er steget i perioden. De samlede indtægter fra lodsninger er også steget,
- I 2002 var lodsvæsenets samlede indtægter og driftsoverskud på henholdsvis 196 mio. kr. og 16 mio. kr.,
- Ultimo 2002 har lodsvæsenet 121 mio. kr. i aktiver, heraf er 49 mio. kr. i likvide aktiver,
- Lodsvæsenets indtægter pr. lodsning i faste priser er steget med 29 pct. fra 1996 til 2002.

Lodsvæsenet har i de senere år haft betydelige driftsoverskud og akkumuleret en stor sum likvide aktiver.

Undersøgelsen af lodsvæsenets effektivitet viser, at:

- Lodsvæsenets lodser udnytter deres tid forholdsvis effektivt. Det skyldes, at provisionslønnen tilskynder lodserne til at skaffe stor indtjening til lodseriet. Lodsernes effektivitet er dog faldet siden 1997,
- Kapacitetsudnyttelsen af lods både og særligt bådmænd er meget dårlig og er tilmed faldet siden 1997. Det skyldes efter Konkurrencestyrelsens vurdering blandt andet, at der forsat ikke er tilstrækkelige incitamenter til at reducere lodsvæsenets omkostninger,
- Trods lav effektivitet har lodsvæsenet haft solide driftsoverskud og øget beholdningen af likvide midler. Der er derfor tegn på, at der selv med lodsvæsenets nuværende effektivitetsniveau er mulighed for en reduktion af lodsvæsenets takster.

Tidligere undersøgelser har påpeget den dårlige kapacitetsudnyttelse. Konkurrencestyrelsens opdaterede undersøgelser viser samlet set, at kapacitetsudnyttelsen i lodsvæsenet forsat er utilfredsstillende, og at der stadig ikke sker en tilstrækkelig, løbende kapacitetstilpasning. Samlet vurderer styrelsen, at der er et besparingspotentiale i lodsvæsenet på ca. 16 mio. kr., hvilket svarer til ca. 9 pct. af lodsvæsenet udgifter. Såfremt dette potentiale bliver indfriet er det muligt at reducere lodsvæsenets takster med ca. 9 pct.

Farvandsvæsenets seneste tiltag, herunder sammenlægningen af lodserierne, giver mulighed for at indfri en del af de ovennævnte besparelser. Forsvarsministeren nedsatte således pr. 1. september 2003 taksterne for alle typer lodsninger med 4 pct. Det er dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at prisnedsættelsen kun betyder, at lodsvæsenet ikke forsat sparer likvide midler op.

Farvandsvæsenets tiltag er efter Konkurrencestyrelsens vurdering ikke tilstrækkelige til at sikre en løbende tilpasning af lodsvæsenets kapacitet og dermed de lavest mulige takster for lodsnings. Det er ligeledes Konkurrencestyrelsens vurdering, at der er behov for yderligere effektiviseringer, og at der er mulighed for væsentlig større gennemsnitlige prisnedsættelser. Det er derfor nødvendigt at optimere lodsvæsenets incitamentsstrukturer og udsætte lodsvæsenet for et markedsmæssigt konkurrencepres for at sikre et fuldt effektivt lodsvæsen.

2 Indledning og formål med Konkurrencestyrelsens analyse af lodsområdet

2.1 Indledning

Lodsområdet i Danmark har i de senere år været genstand for megen debat og lodsvæsenet er blevet kritiseret fra flere sider. I 1999 udarbejdede en konsulentvirksomhed på foranledning af Farvandsvæsenet og de øvrige nordiske farvandsmyndigheder en benchmarkanalyse af de nordiske lodsmyndigheder. Denne rapport viste, at der var et betydeligt besparingspotentiale i det danske lodsvæsen.

Rigsrevisionen har siden 1980'erne udfærdiget flere beretninger om lodsvæsenets lovgrundlag, økonomi og organisation. I Rigsrevisionens seneste beretning fra 2001 konkluderes det i forbindelse med lodsvæsenets økonomi og effektivitet, at lodsernes lønninger er høje i forhold til sammenlignelige områder i staten som fx forsvaret, og at indretningen af lodsernes provisionsløn ikke giver incitament til at foretage nødvendige kapacitetstilpasninger. Rigsrevisionen finder også, at aktivitetsnedgangen på lodsområdet kun i nogen grad har ført til en tilsvarende kapacitetstilpasning af lodsvæsenets kapacitet. Farvandsvæsenet har efterfølgende fulgt op på en række af Rigsrevisionens anbefalinger, herunder påbegyndelsen af en mere systematisk indsamling af data fra lodsvæsenet.

Lodsvæsenet er desuden blevet kritiseret af søfartserhvervet for manglende effektivitet og for høje takster for lodsnings til skade for skibsfarten. Endelig har Konkurrencestyrelsen modtaget henvendelser fra private aktører fra forskellige områder af søfartserhvervene, der anfører, at den nuværende regulering af lodsområdet hæmmer konkurrencen på lodsområdet og konkurrencen på relaterede markeder indenfor søfartserhvervet.

2.2 Formål med Konkurrencestyrelsens undersøgelse

På ovenstående baggrund har Konkurrencestyrelsen på eget initiativ iværksat en undersøgelse af lodsområdet i Danmark. Formålet med undersøgelsen er at kortlægge

- Konkurrenceforholdene på lodsområdet under det nuværende lovgrundlag for lodsområdet,
- Udviklingen i lodsvæsenets økonomi med henblik på at vurdere lodsvæsenets nuværende og fremtidig driftsoverskud og eventuelle muligheder for reducere af lodsvæsenets takster,
- Udviklingen i lodsvæsenets kapacitetsudnyttelse af ressourcer og aktiver i forhold til tidligere undersøgelser af lodsområdet med henblik på at vurdere, om der eksisterer potentiale for effektivitetsbesparelser i lodsvæsenet,

- Om Farvandsvæsenets tiltag på lodsområdet er tilstrækkelige til at sikre, at lodsvæsenet tilskyndes til mere effektiv ressourceudnyttelse og løbende kapacitetstilpasning, der kan sikre et lavt takstniveau for lodsninger.

For at vurdere disse områder har Konkurrencestyrelsen foretaget en række analyser af lodsområdet. Afsnit 3 belyser lodserhvervet og reguleringen af lodsområdet og giver anledning til at vurdere konkurrenceforholdene under den nuværende regulering. I afsnit 4 undersøges udviklingen i lodsvæsenets og de autoriserede havnelodseres aktivitet og økonomi. Samlet giver afsnittet mulighed for at vurdere lodsvæsenets nuværende og fremtidige omsætning og driftsoverskud. Resultaterne af de tidligere undersøgelser af lodsområdet og Farvandsvæsenets seneste tiltag på lodsområdet beskrives i afsnit 5. På denne baggrund indeholder afsnit 6 en opdatering af de tidligere analyser af lodsvæsenets effektivitet samt nye analyser af de mulige effektivitetsbesparelser. Det vurderes også, hvorvidt lodsvæsenets nuværende og fremtidige driftsoverskud giver anledning til at nedsætte lodsvæsenets takster. Dernæst vurderes det samlede potentiale for besparelser i lodsvæsenet. I afsnit 7 redegøres for de konkurrenceretlige sager, som Konkurrencestyrelsen har behandlet på lodsområdet. Endelig indeholder afsnit 8 en vurdering af, om Farvandsvæsenets tiltag er tilstrækkelige til at indfri det eventuelle besparingspotentiale i lodsvæsenet og sikre en høj kapacitetsudnyttelse i fremtiden.

Undersøgelsen af lodsområdet er baseret på analyser af generel information, data for ressourceanvendelse og årsregnskaber indhentet fra Farvandsvæsenet og de autoriserede havnelodser. Desuden har Konkurrencestyrelsen afholdt møder med Farvandsvæsenet og Forsvarsministeriet og en række parter fra søfartserhvervet.

3 Lodserhvervet og reguleringen af lodsområdet

3.1 Lodserhvervet og lodsens opgaver

En lods fungerer som rådgiver for skibets kaptajn. Lodsens primære rolle er at anvise kaptajnen, hvordan han i overensstemmelse med internationale og nationale regler fører skibet sikkert frem til destinationen. Danske farvande er generelt snævre og lavvandede og tæt trafikerede, hvilket giver risiko for grundstødning og kollisioner. Lodserhvervet er derfor en vigtig del af opretholdelsen af søfarts- og miljø sikkerheden i danske farvande. Der er lodspligt for skibe med bestemte typer last i visse dele af dansk farvand. Et skib kan dog anmode om at få lods ombord, selvom skibet ikke har lodspligt. Lodserhvervet i Danmark har en samlet omsætning på ca. 200 mio. kr.

Udgifter til lodsning er en ikke uvæsentlig udgift for søfartserhvervet. For eksempel koster en transitlodsning fra Bornholm til Skagen 74.896 kr. for et mellemstort olieskib.¹ Til sammenligning er timecharteren ("dagslejen") for et tilsvarende skib 150 – 200.000 kr. i døgn. Et skib af den størrelse er normalt godt et døgn om at tilbagelægge strækningen Bornholm – Skagen. Betaling for lodsning udgør med andre ord en ikke uvæsentlig omkostning for skibsfarten i danske farvande.

Overordnet er der to typer af lodsninger i danske farvande. *Farvandslodsninger* er lodsninger, der foregår i de åbne farvande, for eksempel gennemsejlingslodsninger, det vil sige lodsninger gennem de danske sunde og bæltter. *Havnelodsninger* foregår indenfor en havns område eller i og omkring havnen.

Lodsnings i dansk territorialfarvand udføres enten af lodsvæsenets lodser eller af autoriserede havnelodser. Lodsvæsenet og de autoriserede havnelodser har eneret på at lodse i dansk territorialfarvand. Denne eneret kan dateres tilbage til 1684, hvor lodserne i Dragør fik overdraget eneretten til at lodse gennem Drogden. Lodsvæsenet har siden 1831 været undergivet lovmæssig regulering.

I 2002 havde lodsvæsenet ansat lodser svarende til ca. 106 årsværk. Lodsvæsenet udførte i alt 18.228 lodsnings og havde en samlet omsætning på 196 mio. kr. Efter den seneste omstrukturering af lodsvæsenet, der trådte i kraft d. 1. november 2002, er der nu 3 lodserier. De råder samlet over 26 lodsstationer og 38 lods fartøjer. Der er på nuværende tidspunkt 33 autoriserede havnelodser fordelt på 15 havne. I 2002 udførte de autoriserede havnelodser samlet ca. 2200 lodsnings og havde en samlet omsætning på ca. 7 mio. kr.

Lodsen er afhængig af, at der udføres en række andre aktiviteter eller tjenesteydelser. En lodsnings omfatter typisk 7 forskellige aktiviteter:

1. En person (en lods/lodsformand) eller en institution (et lodseri eller en meldetjeneste) modtager en bestilling af lodsopgave fra et skib, skibsmægler, rederi eller lignende.
2. Den pågældende person eller institution vælger en lods og bådmænd til at udføre opgaven.
3. Såfremt den valgte lods eller de valgte bådmænd ikke er på lodsstationen, skal de transporteres til lodsstationen.
4. Såfremt lodspåsætningsstedet er på søen, skal lodsen transporteres via lods båd, der er ført af bådmænd, frem til lodspåsætningsstedet.
5. Lodsens udfører lodsnings.
6. Når lodsen har ført skibet frem til den aftalte destination, er lodsen – hvis afsætningsstedet er på søen – igen afhængig af transport via lods båd tilbage til en lodstation.
7. Hvis slutdestination ikke er ved lodsens egen lodsstation eller lodsen skal udføre en returlodsnings, skal lodsen transporteres tilbage til lodsens egen lodstation eller hjem.

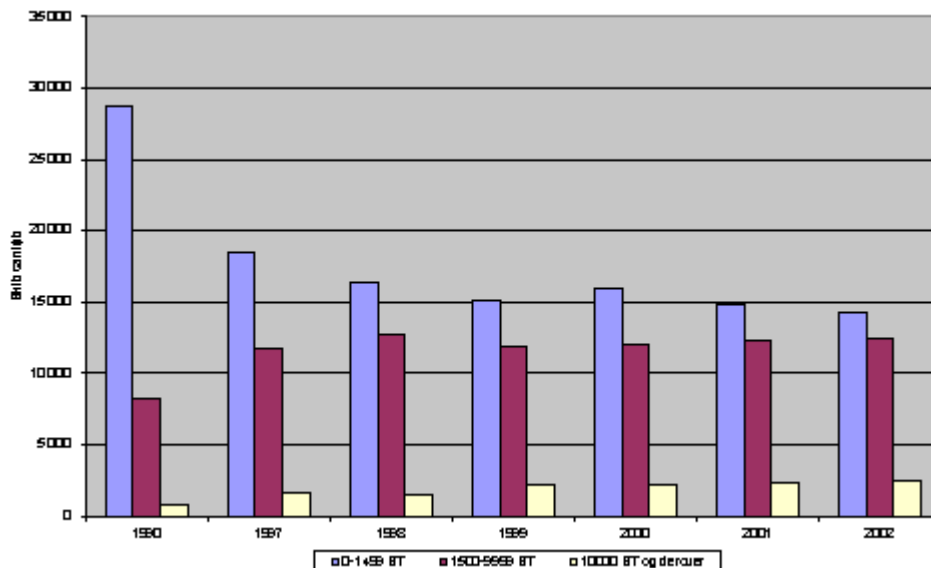
Lodsens/lodseriet modtager betaling for den samlede opgave af en repræsentant for det lodsede skib. Såfremt en gennemsejlingslodsnings udføres af flere lodser, der udskiftes undervejs i løbet af lodsnings, da gentages trin 2 til 7 for hver lods. I 2002 havde lodsvæsenet ud over lodser ansat ca. 130 årsværk, langt størstedelen bådmænd.

3.2 Efterspørgslen efter lodsnings

Lodsvæsenet har oplevet en nedgang i antallet af lodsnings fra 1990 til 2002 på 23 pct. Lodsvæsenets takster for lodsnings har været uændrede i perioden 1999 til 2002 samtidig med, at antallet af lodsnings i denne periode er faldet med 14 pct. På trods af dette er lodsindtægterne pr. lodsnings steget med 24 pct. fra 1999 til 2002. Det betyder, at lodsningsernes gennemsnitlige længde og/eller de lodsede skibes størrelse er steget i den pågældende periode.

Ændringerne i antallet af lodsninger er direkte påvirket af ændringer i søtransporten. I de senere år er antallet af skibsanløb til danske havne faldet markant, jf. figur 3.1. Samtidig er der en tendens til, at de skibe, der anløber danske havne, er større.

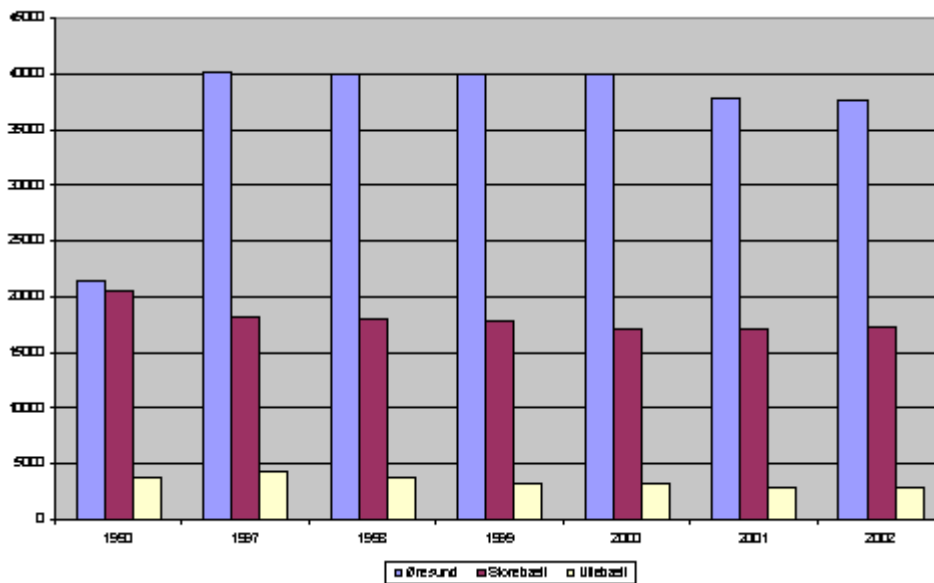
Figur 3.1: Skibsanløb til danske havne fordelt på skibsstørrelse

Kilde: Danmarks Statistik: Transport 2000, samt Statistiske Efterretninger – Skibsfarten på danske havne.

Samtidig er der siden starten af 1990'erne sket store ændringer i antallet af skibspassager gennem danske farvande, jf. figur 3.2. Skibstrafikken gennem Øresund er steget med mere end 75 pct. fra 1990 til 2002, mens trafikken gennem Store- og Lillebælt er aftaget i perioden.

Figur 3.2: Observerede skibe i Øresund og Store- og Lillebælt

Kilde: Søværnets Operative Kommando.

Tendensen mod større skibe vil fortsætte i fremtiden.² Således vil den stigende olieeksport fra havne i Østersøen betyde mere intens trafik med olietankskibe gennem danske farvande. Dette kan betyde større efterspørgsel efter lange og tidskrævende farvandslodsninger i fremtiden. Udviklingen i søfarten stiller derfor store krav til omstilling og kapacitetstilpasning på lodsområdet.

3.3 Lodspligt og forsyningspligt

Lodsning i danske farvande er reguleret af lodsloven, lbkg. nr. 529 af 4. august 1989. Lodsloven er suppleret af andre regler, for eksempel havneloven, lov nr. 326 af 28. maj 1999, og bkg. nr. 1048 af 29. november 2000 om pligt til at anvende lods på dansk søterritorium.

Der er kun generel lodspligt i dansk territorialfarvand for skibe, som sejler med farlig last, for eksempel olie (kun skibe med over 1500 tons dødvægt), gas, kemikalier eller radioaktivt materiale, jf. lodslovens § 8, stk. 1. Der er også lodspligt for store skibe, der bugseres i gravede render eller afmærkede sejlløb.³

Efter lov om sikkerhed til søs, lbkg. nr. 627 af 26. juli 2002, § 6, nr. 3), har Økonomi- og Erhvervsministeren bemyndigelse til at fastsætte regler om anvendelse af lods. I bkg. nr. 621 af 23. juli 2002 om anvendelse af lods i danske farvande er det således fastsat, at der er lodspligt for fartøjer over en vis størrelse i forbindelse med besejlingen af visse danske havne, broer og farvande (i alt 18 steder). Reglerne i bekendtgørelse om lodspligt skærper således de almindelige regler, der gælder for lodspligt i dansk territorialfarvand.

FNs søfartsorganisation IMO anbefaler at skibe, som har en dybgang på over 13 meter, anvender lods i bestemte farvande. Disse anbefalinger er implementeret i dansk lovgivning i § 2 i bekendtgørelse 254 af 8. april 1994 om sejlads med skibe med 13 m dybgang og derover til visse danske havne. IMOs anbefalinger blev skærpet i IMO-regi i december 2002 og forventes ligeledes skærpet på EU-plan, således at der anbefales lods ved indsejlingen til Østersøen for skibe, som har en dybgang på over 11 meter. Denne skærpselse forventes implementeret i dansk ret ultimo 2003.

Der er ikke lodspligt i internationalt farvand, det vil generelt sige udenfor 12-sømilegrænsen. Som følge af internationale folkeretlige regler, som Danmark har tilsluttet sig, kan Danmark desuden ikke påbyde skibe, som sejler i transit gennem for eksempel Storebælt og Øresund at bruge lods uanset skibstype og last, selvom sejladserne foregår i dansk territorialfarvand. Danske skibe er dog efter lodslovens § 7, stk. 2, forpligtede til, hvis de frivilligt vil bruge lods i transitsejlads eller mellem dele af dansk territorialfarvand, at anvende lodsvæsenets lodser eller autoriserede havnelodser. Men udenlandske skibe i internationalt farvand eller i transitsejlads kan bruge andre såkaldte "maritime advisors", hvis de ønsker det. Det står dem med andre ord frit for at anvende både udenlandske og danske rådgivere, som hverken er fra lodsvæsenet eller er autoriserede havnelodser. Dette er dog muligvis ikke dækket af IMO's anbefalinger.

Der er desuden ingen lodspligt i de dele af dansk territorialfarvand, som er nævnt i bkg. om lodspligt, § 2, det vil sige over 3 sømil fra basislinien i Nordsøen, Skagerrak, Kattegat, sydlige Langelandsbælt og Østersøen. Der er heller ikke lodspligt, hvis skibsføreren mindst 5 gange inden for det sidste halve år har sejlet med samme skib i det samme farvand, jf. § 1, stk. 1, nr. 3, i bkg. om lodspligt. I visse havne mv. er der dog lodspligt uanset hvor mange gange, den pågældende skibsfører har sejlet der, jf. bkg. om anvendelse af lods i danske farvande.

Danske lodser foretager lodsninger i dansk territorialfarvand, mellem dele af dansk territorialfarvand samt højsølodser fra dansk territorialfarvand til Østersøen (undtagen i den Botniske Bugt). Danske lodser foretager ikke højsølodser i Nordsøen. Højsølodser foretages derimod af virksomheder, der har opnået statsautorisation til at udstede lodslicenser, og private virksomheder. Det er kun det danske lodsvæsen eller autoriserede havnelodser, der kan lods i dansk territorialfarvand, medmindre andet fremgår af internationale aftaler eller traktater, jf. lodslovens § 7. Det samme gælder lodsning fra dansk territorialfarvand eller mellem dele af dansk territorialfarvand, for eksempel gennem Storebælt, medmindre et andet lands territorialfarvand passerer, jf. § 7, stk. 2. Dog kan uautoriserede lodser udføre lodsninger i de områder, hvor de lodsede før lovens ikrafttræden, jf. overgangsreglen i lovens § 7, stk. 1. Efter Farvandsvæsenets oplysninger findes der ikke længere uautoriserede lodser i danske havne.

Der er pålagt lodsvæsenet forsyningspligt i dansk territorialfarvand, det vil sige inden for 12 sømilegrænsen, samt for transitlodsninger, jf. Københavnertraktaten.⁴ Forsyningspligten gælder både skibe, som skal have lods, og skibe, som ønsker lodsning. Uden for 12 sømilegrænsen og for trafik, som ikke er omfattet af Københavnertraktaten, er der ikke pligt til at stille lods til rådighed til skibe, som måtte ønske det. Af hensyn til sikkerhed og miljø tilstræbes det dog, at et skib, som skal have eller ønsker lods i dansk territorialfarvand, mellem dele af dansk territorialfarvand og højsølodser fra dansk territorialfarvand i Østersøen kan få det med rimelig kort varsel. Varslet fastsættes ved intern instruks.

Efter bekendtgørelsen nr. 562 af 4. juli 2002 om tilkaldelse af lods mv., skal et skib normalt afgive bestilling om lods senest 6 timer før forventet ankomst til det sted hvorfra lodsningen ønskes og lodsbestillingen skal korrigeres en time før forventet ankomst til lodspåsetningsstedet. Ved transitlodsning gennem den såkaldte rute T fra farvandet omkring Skagen til farvandet omkring Bornholm eller omvendt skal bestillingen dog afgives med mindst 12 timers varsel og bekræftes eller korrigeres 3 timer før forventet ankomst. For skibe, der skal lods fra havn eller lignende skal bestillingen afgives mindst 4 timer før lodsningen ønskes påbegyndt, og bekræftelse skal ske senest 1 time før forventet afgang. I praksis er det normalt at skibe bestiller lods lang tid i forvejen.

Lovgrundlaget for bestilling af lods er fastsat i bkg. nr. 562 af 4. juli 2002 om tilkaldelse af lods. Skibe kan bestille lods fra lodsvæsenet over radio, telefon, telefax eller e-mail og bestillingen skal ske til det relevante lodseri. Ved lodsbestillingen skal skibene afgive information om diverse af skibets data. Således giver web-siden <http://www.pilotage.dk/> information om de enkelte lodseriers lodsområder, og lodserierne kan kontaktes via denne side.

Hvis et skib, som har pligt til at tage lods, jf. lodslovens § 8, stk. 1, ikke gør det, kan det straffes med bøde eller hæfte, jf. lodslovens § 23, stk. 1.

En lods hos lodsvæsenet eller en autoriseret havnelods har et lodspatent, som gælder for et bestemt lodsområde. Udenfor det område har lodsens ikke erfaring nok til at lodse. Hvis en skibsfører ønsker en lodsning forsat udover det område, hvor lodsens har lodspligt eller –ret, skal lodsens afløses af en anden lods, som har kompetence til at lodse i området. Lodsens meddeler skibsføreren, hvor lodsaflysningen kan finde sted, jf. bkg. om lodsningers udførelse, § 1, stk. 3.

Hvis lodsens opdager, at skibet har fejl eller mangler, der kan være farlige for sikkerheden under sejladsen, eller som indebærer risiko for skade på miljøet, skal han omgående underrette myndighederne, jf. § 2, stk. 1 i bkg. om lodsningers udførelse. Efter § 8, stk. 3 i cirkulære for lodsvæsenet har en lods, der er ansat af lodsvæsenet, desuden pligt til at indberette uheld, der kan indebære risiko for miljøforurening, til Søværnets Operative Kommando. Tilsvarende gælder, hvis en lods observerer miljøforurening fra andre skibe. Lodsens skal udarbejde rapport over uheld i forbindelse med lodsning eller overtrædelse af lodspligtbestemmelser mv. til lodsformanden.

I medfør af lodslovens § 25 påhviler der ikke statskassen erstatningspligt for skader, der forvoldes af lodsvæsenets lodser samt autoriserede havnelodser.

3.4 Lodsning i havne

Efter ikrafttrædelsen af den ny havnelov den 1. januar 2000, er det ikke længere en del af havnens tilladte opgaver – det gælder både statshavne, kommunale havne, og havne organiseret som helt eller delvis kommunalt ejede aktieselskaber, jf. havnelovens §§ 7, stk. 3, 8, stk. 2 og 9, stk. 5 – at udføre lodsvirksomhed. Havne, der på tidspunktet for lodslovens ikrafttræden faktisk udførte den type ydelser, kan dog lovligt fortsætte med det, jf. havnelovens § 20, stk. 2, jf. lodslovens § 7, stk. 1.

Selvom der ikke er særlig lodspligt i alle havne efter bekendtgørelsen om anvendelse af lods i danske farvande, så vil den almindelige lodspligt for bestemte skibstyper efter lodsloven gælde i alle havne i dansk territorialfarvand. Lodsvæsenet har således som udgangspunkt forsyningspligt i alle danske havne.

Efter lodsloven eksisterer der desuden såkaldte autoriserede havnelodser. Det er Farvandsdirektøren, der autoriserer havnelodser i overensstemmelse med reglerne i lodslovens § 7. Selvom der ikke er noget lovgivningsmæssigt belæg for det, bliver loven i praksis administreret sådan, at det er den pågældende havn, der skal anmode om at få autoriseret en lods, ikke den pågældende lods selv. Alle havne kan anmode om at få autoriseret en lods i havnen, men efter ændringen af havneloven, jf. ovenfor, kan havne (som ikke er aktieselskaber) ikke længere ansætte lodser. Det forekommer derfor uhensigtsmæssigt, at loven fortsat administreres sådan at det er havnen, der skal anmode om lodsautorisering

Der er en tendens til, at Farvandsvæsenet ikke efterkommer ansøgninger om autorisering som havnelods, hvis der allerede er en eller flere farvandslodser, som er i stand til at lodse i havnen. Og aktuelt har Farvandsvæsenet i hvert fald i to tilfælde⁵ stillet yderligere autorisationer i bero til afventning af havnedirektivet, jf. nedenfor.

EU-Kommissionen har fremsat et forslag til direktiv om markedsadgang for havnetjenesteydelser (havnedirektivet). Direktivet fastslår, at der i de havne, der er omfattet af direktivet, skal åbnes op for adgang til udbud af havnetjenesteydelser for alle interesserede EU-tjenesteydere. I havne, hvor det af plads- eller miljømæssige hensyn er begrænset, hvor mange tjenesteydere, der er plads til, skal tilladelser til at udføre tjenesteydelser tildeles på objektive, gennemsigtige, ikke-diskriminerende, relevante og forholdsmæssige kriterier og for en begrænset tidsperiode. Det forventes vedtaget af Parlamentet i løbet af kort tid.

Kommissionens direktivudkast omfattede oprindeligt også havnelodsning, som er en teknisk-nautisk tjenesteydelse på linje med bugsering og fortøjning, som er omfattet af direktivet. Men efter pres blandt andet fra Danmark blev den fri adgang til at udføre havnetjenesteydelser i første omgang begrænset, således at myndighederne i perioder på max. 10 år kunne udnævne lodser i havnene. Og i forbindelse med behandlingen i Parlamentet blev lodsning taget helt ud af direktivteksten. Det vides endnu ikke om – og i givet fald i hvilken form – havnedirektivet bliver vedtaget. Under alle omstændigheder vil en eventuel vedtagelse og senere implementering af havnedirektivet i dansk ret ikke nødvendigvis medføre, at lodserhvervet bliver konkurrenceudsat, eller at der på anden måde bliver skabt øget adgang til erhvervet, blandt andet fordi havnedirektivet kun vedrører havne.

3.5 Ansættelse af lodser

Efter lodslovens § 6 er der under forsvarsministeren nedsat et lodsråd, som rådgiver ved udfærdigelsen af generelle regler om lodsvæsenets personale og arbejdsopgaver samt om lodsvæsenets økonomiske forhold. Lodsrådet er sammensat af repræsentanter fra Forsvarsministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet og repræsentanter udpeget af lodserne og af skibsfartserhvervet. Formanden udpeges af Forsvarsministeriet. Farvandsvæsenet fungerer som lodsrådets sekretariat. Lodsrådet rådgiver blandt andet forsvarsministeren om placering af lodserier, antallet af lodserier samt antal lodser ved lodserierne, jf. lodslovens § 2, stk. 2. Nærmere regler samt ansættelse og afskedigelse af farvandslodser og autorisation af havnelodser foretages af farvandsdirektøren, jf. lovens § 3 og § 4, stk. 2.

For lodser ansat under Farvandsvæsenet gælder det, at lodsens ansættelsesområde er lodsvæsenet med tjeneste indtil videre ved et konkret angivet lodseri. Til forskel fra farvandslodser er autoriserede havnelodser ikke ansat under Farvandsvæsenet, men kan for eksempel være ansat af en havn eller af en privat virksomhed og samtidig udføre andre opgaver. Havnelodserne kan dog kun lodse i det område, hvortil de har autorisation. Udenfor det autoriserede område er det lodsvæsenet, som har eneret på lodsning.

Efter lodslovens § 4, stk. 1, og § 2, stk. 4, i cirkulære for lodsvæsenet skal en lods være fyldt 25 år, have bevis som skibsfører af 1. grad, have bestået en lodseksamination efter oplæringsperiode som lodsaspirant og være i besiddelse af et lodspatent gældende for et lodsningsområde. Der er ikke de samme formelle krav til autoriserede havnelodser.

En lods, der er ansat under lodsvæsenet, udfører kun lodsninger i områder, hvor lodsens har praktisk kompetence. Lodsens har ikke nødvendigvis kompetence til at lodse overalt indenfor sit eget lodseri. Samtidig vil lodsens kunne udføre lodsninger udenfor sit eget lodseris område, hvis lodsens har erfaring og autorisation i området. Farvandsvæsenet har oplyst, at lodsens bliver nødt til hyppigt at foretage lodsninger indenfor sit autorisationsområde for at opretholde ekspertisen. Det betyder, at det er begrænset, hvor mange og hvor store områder, en lods kan være kompetent til at lodse i.

En autoriseret havnelods er typisk kun autoriseret til at udføre lodsninger inden for den pågældende havns område eller i umiddelbar nærhed af havnen.

3.6 Lodsvæsenets ledelse og organisation

Farvandsdirektøren fører med hjemmel i lodslovens § 2, stk. 3 tilsyn og kontrol med lodserierne. I praksis varetages den centrale økonomistyring af lodsvæsenet af Farvandsvæsenet. Herunder foretager Farvandsvæsenet planlægningen af investeringer i og anskaffelse af materiel, såsom lods både og inventar.

Lodsformændene fungerer i medfør af lodslovens § 3 og lodscirkulære § 3, stk. 4 som daglige ledere og ansvarshavende for lodserierne. Samtidig er en lodsformand i medfør af lodscirkulære § 14, stk. 1, og § 18, stk. 1 ansvarlig for henholdsvis udarbejdelse af budgetter og forvaltningen af det pågældende lodseris udgifter og indtægter. En lodsformand er desuden i medfør af lodscirkulære § 21, stk. 1 ansvarlig for, at der foretages regnskabsføring. I praksis deltager lodsformændene også i det daglige arbejde med at udføre lodsninger.

Indtil 1. november 2002 var lodsvæsenet organiseret i 7 lodserier – Farvandslodseriet, Limfjorden Lodseri, Kalundborg Lodseri, Odense Lodseri, Lillebælt Lodseri, Esbjerg Lodseri og Sundet Lodseri.

I oktober 2001 fremlagde Farvandsvæsenet dets forslag til omstrukturering af lodsvæsenet for lodsvæsenets medarbejdere og deres interesseorganisationer. Forslagets hovedindhold var en sammenlægning fra 7 til 3 lodserier. Implementering af forslaget blev forsinket af, at Danske Lodser, der er en sammenslutning af lodser ansat i lodsvæsenet, ikke mente at forslagens hensigter var tilstrækkeligt dokumenteret og analyseret af Farvandsvæsenet. På trods af manglende opbakning fra rederne og lodserne i Lodsrådet, gennemførte forsvarsministeren i efteråret 2002 forslaget med implementering d. 1. november 2002.

Den ny struktur indebærer, at Limfjorden Lodseri nu er lagt sammen med Farvandslodseriet. Farvandslodseriets lodseriadministration er placeret i Skagen og lodsbestillingen i Spodsbjerg. Kalundborg Lodseri, Odense Lodseri, Lillebælt Lodseri og Esbjerg Lodseri er lagt sammen til Bælt- og Fjordlodseriet. Dette lodseri administreres i Fredericia og lodsbestilling sker også i Fredericia. Sundet Lodseri videreføres uændret med administration og lodsbestilling i København. Siden sammenlægningen af lodserierne er der sket en enkelt ændring i antallet af lodsstationer, eftersom Randers og Mariager bådstationer er lagt sammen. Lodsvæsenet betjener sig dog fortsat af begge fysiske placeringer. Der er således i dag 25 lods- og bådstationer, jf. figur 3.3.

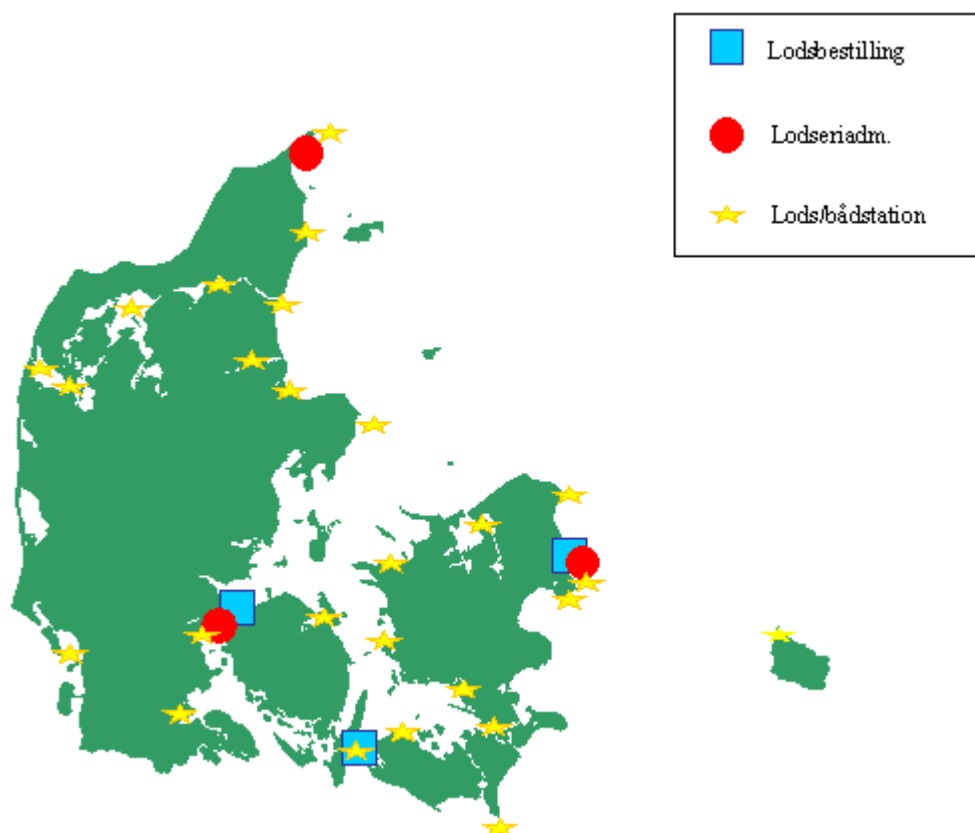
Farvandslodseriet dækker østjyske fjorde nord for Århus, Kattegat, Limfjorden, Storebælt, farvandet syd for Fyn, Smålandsfarvandet og Østersøen. Der er 16 lodsstationer og 22 lods både i

Farvandslodseriet, hvor af de fem lodsstationer og seks lodsbåde hidtil var under Limfjorden lodseri.

Bælt- og Fjordlodseriet dækker Kattegat, Lillebælt, østjyske fjorde syd for Århus, Kalundborg Fjord, Odense Fjord, Grådyb, Storebælt til Spodsbjerg og Østersøen vest. Under Bælt- og Fjordlodseriet hører der i alt 5 lodsstationer og 8 lodsbåde, herunder lodsstationerne i Kalundborg, Esbjerg og Odense, der hidtil var selvstændige lodserier.

Sundet Lodseri dækker Kattegat, Isefjord, Sundet, Storebælt til Spodsbjerg og Østersøen. Der er 5 lodstationer og 7 lodsbåde under Sundet lodseri og både administration og lodsbestilling finder sted i København.

Figur 3.3: Placering af lodserier, lodsstationer og lodsbestillingskontorer

Sammenlægningen af lodserierne betyder samtidig en reduktion fra 7 til 3 lodsformænd. Lodsformændene har under den nye struktur forsat det samme ansvar, opgaver og beføjelser som under den hidtidige struktur.

Sammenlægningen skete på baggrund af Rigsrevisionens rapport fra januar 2001 om lodsvæsenet. Også andre forhold har haft indflydelse på Farvandsvæsenets ønske om at ændre lodsvæsenets struktur, herunder det foreslåede havnedirektiv, diskussioner om udvidet lodspligt, ændringer i skibsfartens mønster og den teknologiske udvikling generelt. Farvandsvæsenet har desuden vurderet, at sammenlægningen kan lede til bedre ressource- og kapacitetsudnyttelse og en styrkelse af ledelsen af lodsvæsenet.

Tabel 3.1: Antal lodsnings, antal lodser pr. 31/12 og antal årsværk lodser 2001

	Antal lodsnings	Antal lodser pr. 31/12	Antal årsværk lodser
Farvandslodseriet	5.851	56	57,7
Limfjorden Lodseri	1.958	11	11,1
Lillebælt Lodseri	3.020	9	9,5
Kalundborg Lodseri	1.573	4	4
Odense Lodseri	1.037	4	4
Esbjerg Lodseri	988	4	4
Sundet Lodseri	3.756	22	22,2
I alt	18.183	110	112,5

Kilde: Farvandsvæsenet.

Anm.: Det samlede antal årsværk lodser inkluderer 1,8 årsværk hjælperlodser.

Sammenlægningen af lodserierne pr. 1. november 2002 påvirker data for lodsnings og antallet af lodser for hvert lodseri for 2002. Data for 2001 giver derimod et overblik over forskellene i antal lodsnings og antal beskæftigede lodser for hver af de syv hidtidige lodserier og de farvandsområder, de dækkede, jf. tabel 3.1. I 2001 udførte lodsvæsenet 18.183 lodsnings. Data for antal lodsnings for 2001 viser, at der er stor forskel i hvor mange lodsnings, de enkelte lodserier udfører. Samtidig er der stor forskel i antallet af ansatte lodser ved lodserierne. Med sammenlægningen af lodserierne i 2002 er disse forskelle blevet mindre, men Farvandslodseriet er forsat det største lodseri målt i antal af lodsnings og især i antallet af beskæftigede lodser, jf. tabel 3.2.

Tabel 3.2: Antal lodsnings, antal lodser pr. 31/12 og antal årsværk lodser 2002

	Antal lodsnings	Antal lodser pr. 31/12	Antal årsværk lodser
Farvandslodseriet	7.879	65	68,0
Sundet Lodseri	3.891	22	22,2
Bælt- og Fjordlodseriet	6.458	19	21,3
I alt	18.228	106	111,5

Kilde: Farvandsvæsenet.

Anm. 1: Lodseriernes samlede antal årsværk lodser inkluderer 5,2 årsværk hjælperlodser.

Anm. 2: Lodseriernes antal lodsnings og lodser inkluderer antallet af lodsnings for de hidtidige lodserier fra før sammenlægningen 1. november 2002.

Lodsvæsenet foretager ikke opgørelser over, hvordan det samlede antal lodsningsfordeler sig på de forskellige typer af lodsnings, som lodsvæsenets takstsystem er baseret på. Men Farvandsvæsenets foreløbige indsamling af oplysninger fra lodserierne i forbindelse med omkostningsanalyse for lodsvæsenet viser, at flertallet af alle lodsnings er lokale lodsnings, typisk i anløbet til havne og i selve havnene. For Farvandslodseriet, og i mindre omfang Lillebælt og Sundet Lodseri, gælder det dog, at en væsentlig del af lodsningserne er farvandslodsnings, det vil sige gennemsejlingslodsnings og distancelodsnings. De øvrige lodserier foretager udelukkende eller primært lokale lodsnings. På grund af forskellene i lodsningsernes længde kan antallet af lodsnings i forhold til antallet af lodser for hvert enkelt lodseri, som de er angivet i tabellerne 3.1 og 3.2, ikke sammenlignes direkte. Der må tages hensyn til lodsningsernes længde og sværhedsgrad. Dette undersøges nærmere nedenfor.

Der er forskel på, hvordan de enkelte lodsbestillingskontorer er bemandede. Lodsbestillingskontoret i København er bemandede med én lodsvagt på døgnbasis og der bliver sammenlagt benyttet seks årsværk lodsvagter. Lodsbestillingskontorene i Spodsbjerg og Fredericia er enten bemandede med en dagmand eller en bådmand. Desuden er der nogle lodstationer, hvor lodsbestillingerne modtages af tilstedeværende vagthavende lodser, lodsmedhjælpere eller bådmænd.

3.7 Lodsvæsenets takster

Lodslovens § 9 bestemmer, at taksterne for lodsnings foretaget af lodsvæsenets lodser ydes efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse på grundlag af det lodsede skibs størrelse og dybgang, lodsningsens længde og varighed samt farvandets beskaffenhed. lodsvæsenets takster inkluderer både betaling for selve lodsnings og lodsens benyttelse af bådmænd og lodsboade. Desuden modtager lodser i medfør lodslovens § 10 betaling for forgæves fremmøde, ventetid samt opholds- og rejseudgifter efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse. Betaling for lodsnings afhænger først og fremmest af skibets længde, bredde og dybgang. De nærmere bestemmelser for betaling i forbindelse med lodsnings fastsættes i medfør af bkg. nr. 606 af 11. juli 1995 om betaling for lodsnings m.v. i ”Takstbog for lodserier”, der udarbejdes af Farvandsvæsenet.

Af ”Takstbog for lodserier” fremgår det, at betalingen for selve lodsnings, hvilket også kaldes ”lodspenge”, afhænger af om lodsnings er en:

1. Lokallodsnings (der benyttes lokaltakster)
2. Distancelodsnings (den lodsede distance benyttes til at beregne lodspenge)
3. Gennemsejlingslodsnings (lodspenge beregnes pr. lodset sømil)

Derudover betales eventuelt ventepenge, betaling for forgæves fremmøde samt rejsepenge. Betaling efter lokaltakster anvendes ved *lokallodsnings*, hvilket er lodsnings ind eller ud af havne, i fjorde og i indre farvande. Betaling efter distance/antal sømil benyttes ved *distancelodsnings*, det vil sige lodsnings over 20 sømil i Nordsøen, Kattegat og Østersøen og i Storebælt, samt ved *gennemsejlingslodsnings*, det vil sige lodsnings under uafbrudt sejlads på over 90 sømil mellem Kattegat og Østersøen.

I Takstbogen er der angivet *takstklasser* for de mest hyppige *lokallodsnings*. Der findes 20 forskellige takstklasser. Taksten for lodsnings er stigende takstklassens nummer og stigende i skibes længde, bredde og dybgang.⁶ Tabel 3.4 nedenfor angiver to eksempler på takster for lokallodsnings fra Hals – Aalborg og Røsnæs – Statoil Pier (Kalundborg).

Taksten for *distancelodsninger* beregnes som et grundbeløb, der er bestemt af skibets længde, bredde og dybgang plus et tillæg for den lodsede distance. Både grundbeløbet og tillægget er stigende i skibets længde, bredde og dybgang. Tabel 3.3 beskriver størrelse for tre forskellige skibstyper, og tabel 3.4 angiver lodsningstakster for disse skibseksempler for distancelodsninger på henholdsvis 22 og 56 sømil.

Endelig beregnes taksten for *gennemsejlingslodsninger* ud fra milepenge pr. lodset sømil, hvor milepengene er stigende i skibets længde, bredde og dybgang. Der betales milepenge fuldt ud for de første 50 sømil, med halvdelen af beløbet for de efterfølgende 80 sømil og med en fjerdedel af beløbet for resten. Tabel 3.4 angiver lodstaksten for to gennemsejlingslodsninger på 110 og 390 sømil, der kunne være henholdsvis Storebælt syd til Århus og Skagen til Bornholm gennem Storebælt.

Ifølge Farvandsvæsenet er *gennemsejlingslodsninger* den mest overskudsgivende type lodsning. Dermed er lodsvæsenets takster sammensat sådan, at lokal- og distancelodsninger er relativt billige i forhold til de omkostninger, der anvendes til at udføre sådanne lodsninger. Samtidig betyder det også, at farvandsområder med lav trafikintensitet også opnår relativt billige lodstakster. Formålet er, at det af hensyn til miljø og søfartssikkerhed skal sikres, at man til enhver tid kan få lods til rimelig pris, også i tyndt trafikerede farvande.

Tabel 3.3: Tre eksempler på skibe

Eksempel 1	Eksempel 2	Eksempel 3
Længde = 273 m	Længde = 134 m	Længde = 74 m
Bredde = 43 m	Bredde = 20 m	Bredde = 14 m
Dybgang = 15 m	Dybgang = 8,5 m	Dybgang = 5,5 m
Dødvægt = 40.000 tons	Dødvægt = 4.000 tons	Dødvægt = 1.000 tons

Kilde: Farvandsvæsenet

Tabel 3.4. Lodsvæsenets takster for de tre skibe

Lodsningstype			
Distancelodsning			
Gennemsejlingslodsning			
Lokallodsning			

Kilde: Farvandsvæsenet

*) Begge distancer er beregnet med en reduktion for skibe med dobbeltbund/skrog og lodsning med to lodser om bord.

**) De opgivne takster er eksklusiv rejseomkostninger, som i øvrigt fremgår af lodsvæsenets takstbog. Disse udgifter udgør en lille andel af den samlede pris for lodsningen.

Lodsvæsenets takstbog angiver også betalinger for ventepenge mm. Såfremt en lods er bestilt til en lodsning, og lodsningen ikke påbegyndes senest 1 time efter det aftalte tidspunkt, betales der ventepenge pr. påbegyndt time derefter indtil lodsningen begynder. Der betales desuden ventepenge, når et skib under lodsning gør ophold for proviantering mv. Takstbogen angiver også rejsepengene for forskellige geografiske afstande, som betales for lodspersonalets opholds- og rejseudgifter i forbindelse med lodsningen. Som eksempel kan det nævnes, at rejsepengene for Hals – Aalborg er samlet 315 kr., mens rejsepengene for Skagen – Bornholm er 2638 kr. Hvis en lods tilkaldes forgæves, skal der betales et beløb svarende til 2 timers ventepenge, samt eventuelt rejsepenge. For distance- og gennemsejlingslodsninger, der gennemføres med 2 lodser i skift om bord, betales der for én lods plus et tillæg på 10 pct.

4. Lodsvæsenets økonomi og Lodsreguleringsfonden

Et af formålene bag ændringen af lodsloven i 1989 var at sikre, at lodsvæsenet kunne være selvberende og selvfinansierende, samtidig med at den daværende gæld til statskassen kunne afvikles.

Lodsreguleringsfonden er det økonomiske bindeled mellem lodsvæsenet og staten, og er opført som en mellemregningskonto (driftsbevilling) på finanslovens § 12.31.11. Lodseriernes omsætning fra betaling for udførte lodsninger skal jf. lodslovens § 13 deles mellem Lodsreguleringsfonden og lodserne efter en fordelingsnøgle bestemt af forsvarsministeren. På nuværende tidspunkt overføres 80,64 pct. af lodseriernes samlede indtjente lodspenge fra lodsning til Lodsreguleringsfonden.⁷ Samtidig skal Lodsreguleringsfonden i medfør af lodslovens § 14, stk. 1 stille materiel, bygninger og personale til rådighed for lodserne og desuden betale lodsernes bidrag til pensioner. Endelig bestemmer lodslovens § 14, stk. 3, at når Lodsreguleringsfondens midler ikke er tilstrækkelige til at finansiere de ovenfor nævnte ydelser, så skal det resterende beløb udredes af staten.

Under lodsvæsenets nuværende organisation udarbejder Farvandsvæsenet tre forskellige årsregnskaber i forbindelse med lodsvæsenet og Lodsreguleringsfonden:

- Årsregnskab for samtlige lodserier: Resultatopgørelsen angiver de samlede indtægter og udgifter for samtlige lodserier i lodsvæsenet. Derfor indgår både lodseriernes udgifter til Lodsreguleringsfonden svarende til 80,64 pct. af lodseriernes indtjente lodspenge og lodseriernes indtægt fra Lodsreguleringsfonden. Da Lodsreguleringsfonden dækker lodseriernes samlede udgifter til materiel, bygninger og personale, så vil indtægter og udgifter for samtlige lodserier per definition balancere.
- Årsregnskab for Lodsreguleringsfonden: Resultatopgørelsen indeholder indtægterne fra lodserierne, der svarer til 80,64 pct. af lodseriernes indtjente lodspenge, og Lodsreguleringsfondens tilskud til lodseriernes udgifter, der sikrer, at hver lodseris indtægter og udgifter balancerer.
- Årsregnskab for lodsvæsenet: Resultatopgørelsen angiver indtægter og udgifter for lodsvæsenets virksomhed som helhed. Derfor er alle indtægter og udgifter for samtlige lodserier medtaget, mens overførsler (afgift og indtægter) til og fra Lodsreguleringsfonden er undtaget.

For at vurdere lodsvæsenets virksomhedsøkonomi er det relevant at se på årsregnskab for lodsvæsenet, idet dette ikke er direkte påvirket af de regulerede overførsler til og fra Lodsreguleringsfonden. Reguleringen af lodsvæsenet har derfor kun indirekte økonomisk effekt på lodsvæsenets årsregnskab gennem de regulerede lodstakster og de afledte incitaments- og adfærdseffekter, der følger af reguleringen.

Tabel 4.1: Resultatopgørelse for lodsvæsenet 2002, 1000 kr.

Indtægter	
Lodspenge inklusive lodspenge til hjælpelodser	183.339
Rejsepenge og tillæg til rejsepenge	10.191
Diverse indtægter	1.730
Renteindtægter	1.153
Indtægter i alt	196.413
Udgifter	
Løn lodser inklusiv ferietillæg og løn til lodsaspiranter	70.207
Løn bådmand, kontor og hjælpelodser	40.977
Overarbejde	3.304
Pension og pensionsrelaterede ydelser	22.608
Udgifter til løn og pension i alt	137.096
Energi	5.300
Befordringsudgifter	12.656
Øvrige udgifter til varer og tjenesteydelser	10.546
Udgifter til varer og tjenesteydelser i alt	28.502
Vedligeholdelse af fartøjer	6.684
Vedligeholdelse i øvrigt	591
Leje, skatter og afgifter	3.449
Udgifter til vedligeholdelse, leje og skatter i alt	10.725
Afskrivning på debitorer	574
Diverse udgifter	1.446
Renteudgifter	25
Udgifter i alt	178.367
Driftsoverskud før afskrivninger	18.046
Afskrivninger	2.222
Driftsoverskud	15.824
Heraf overført til ispulje	76
Heraf overført til rejsepulje	2.464
Ordinært driftsoverskud	18.365

Kilde: Lodsvæsenets årsregnskab 2002.

Lodsvæsenets samlede indtægter på ca. 196 mio. kr. stammer næsten udelukkende fra indtægter fra lodspenge og rejsepenge, jf. tabel 4.1. Mere end ¾ dele af lodsvæsenets samlede udgifter på ca. 178 mio. kr. går til lønninger og pensioner, jf. tabel 4.2. Således udgør lønninger til lodserne ca. 39 pct. og lønninger til bådmand, kontor og hjælpelodser ca. 23 pct. af de samlede udgifter. De væsentlige hovedudgifter er dernæst rejseudgifter og udgifter til energi og vedligeholdelse af lodsåbåde. Lodsvæsenet har også udgifter til leje af lodsåbåde svarende til 2,1 mio. kr. i 2002, der indgår under posten leje, skatter og afgifter. Hovedudgifternes andele af lodsvæsenets samlede udgifter har været stabile i årene 2000 til 2002, hvilket er den periode hvor Farvandsvæsenet har udarbejdet årsregnskaber for lodsvæsenet.

Tabel 4.2: Lodsvæsenets udgifter 2002

Udgifter	1000 kr.	Pct. andel
Løn lodser inklusiv ferie tillæg og løn til lodsasspiranter	70.207	39,4
Løn bådmænd, kontor og hjælpebøder	40.977	23,0
Overarbejde	3.304	1,9
Pension og pensionsrelaterede ydelser	22.608	12,7
Udgifter til løn og pension i alt	137.096	76,9
Energi	5.300	3,0
Rejseudgifter	12.656	7,1
Uddannelse	1.298	0,7
Isudgifter	76	0,0
Inventar	1.224	0,7
Tjenesterejser og befordring	736	0,4
Kontorhold	2.766	1,6
Fremmede tjenesteydelser	2.273	1,3
Forsikringer	1.383	0,8
Køb af materiel og diverse	789	0,4
Udgifter til varer og tjenesteydelser i alt	28.502	16,0
Vedligeholdelse af fartøjer	6.684	3,7
Vedligeholdelse i øvrigt	591	0,3
Leje, skatter og afgifter	3.449	1,9
Udgifter til vedligeholdelse, leje og skatter i alt	10.725	6,0
Afskrivning på debitorer	574	0,3
Diverse udgifter	1.446	0,8
Renteudgifter	25	0,0
Udgifter i alt	178.367	100,0

Kilde: Lodsvæsenets årsregnskab 2002.

Lodsvæsenets driftsoverskud før afskrivninger var på ca. 18 mio. kr. i 2002. Hovedparten af lodsvæsenets afskrivninger, der totalt set var på 2,2 mio. kr., udgøres af afskrivninger på lodsbåde⁸. Lodsvæsenets driftsoverskud for 2002 var således på ca. 16 mio. kr. og det ordinære driftsoverskud på 18 mio. kr. fremkommer dernæst ved at korrigere for det samlede underskud på i alt 2,6 mio. kr., som samtlige lodserier havde på indtægterne fra istillæg og rejsepenge i forhold til isudgifter og befodringsudgifter.

Lodsvæsenets ordinære resultat findes derfor ved at korrigere for overførsler til is- og rejsepuljerne, jf. tabel 4.1. Gennem disse overførsler søger lodsvæsenet at opnå en udligning i is- og befodringsudgifter over en årrække. For at vurdere forholdet mellem lodsvæsenets faktiske indtægter og udgifter er det imidlertid mere relevant at se på lodsvæsenets driftsoverskud. Tabel 4.3 viser udviklingen i lodsvæsenets samlede indtægter og udgifter samt driftsoverskud for perioden 1996 til 2002.

Tabel 4.3: Hovedtal fra årsregnskab for lodsvæsenet 1996-2002

1000 kr.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Lodsindtægter i alt	176.834	178.902	176.356	181.118	179.696	182.665	193.530
Indtægter i alt	180.251	181.343	178.171	183.048	182.401	185.510	196.413
Udgifter i alt	162.454	163.643	162.338	161.206	163.809	167.315	178.367
Driftsoverskud før afskrivninger	17.797	17.699	15.834	21.842	18.592	18.195	18.046
Driftsoverskud	5.825	3.972	962	10.896	9.434	10.590	15.824

Ordinært resultat	10.334	3.153	-778	9.194	8.020	10.355	18.365
Antal lodsninger	22.153	21.146	22.153	21.146	18.666	18.183	18.228
Lodsindtægter i alt pr. lodsning kr.	7.982	8.460	7.961	8.565	9.627	10.046	10.617
Udgifter i alt pr. lodsning kr.	7.333	7.739	7.328	7.623	8.776	9.202	9.785

Kilde: Årsregnskab for lodsvæsenet 2000-2002 og egne beregninger.

Anm.: Farvandsvæsenet har først udarbejdet årsregnskab fra 2000. Årsregnskabstallene fra før 2000 er beregnet på grundlag af årsregnskab for Lodsreguleringsfonden og årsregnskab for Samtlige lodserier.

Fra 1996 til 2002 har der været en stigning i lodsvæsenets indtægter på 9,3 pct., og i samme periode er lodsvæsenets samlede udgifter steget med 10,2 pct. Stigningerne i lodsvæsenets indtægter og udgifter skal dog ses på baggrund af et fald i antallet af lodsninger på 17,7 pct. fra 22.153 i 1996 til 18.228 i 2002. Antallet af lodsninger har været relativt stabilt siden 2000.

Konsekvensen af disse ændringer er, at lodsindtægten pr. lodsning er steget med ca. 33 pct. fra 1996 til 2002, og de samlede udgifter pr. lodsning er steget med ca. 34 pct. i samme periode. Der er derfor sket et skift over mod lodsningstyper, der er mere indbringende. Dette betyder, at de lodsede skibe enten er blevet større eller at lodsningerne er blevet sværere og længere. Lodsvæsenet har i alle årene i perioden 1996 til 2002 haft solide driftsoverskud før afskrivninger. De store udsving i lodsvæsenets driftsoverskud mellem de enkelte år følger direkte af de store udsving i de årlige afskrivninger på lodsåde.

Frem til 1994 blev lodsvæsenets takster reguleret halvårligt på grundlag af prisudviklingen. Denne automatiske regulering blev forladt i 1994, hvorefter lodstaksterne fastsættes ud fra lodsvæsenets forventede indtægter og udgifter og kravet om at være selvfinansierende. Siden udgangen af 1994 er lodstaksterne blevet forhøjet med 5 pct. pr. 1. maj 1996 og med 3 pct. pr. 1. januar 1999, og har derfor medvirket til stigningen i lodsindtægterne fra 1996 til 2002. Pr. 1. september 2003 satte Forsvarsministeren samtlige lodstakster ned med 4 pct.

Lodsvæsenets væsentlige driftsoverskud før afskrivninger i perioden 1996 til 2002 skal ses i sammenhæng med kravet til lodsvæsenet om at være selvfinansierende og afviklingen af Lodsreguleringsfondens gæld til staten og finansieringen af lodsvæsenets investeringer i kapitalapparat. Tabel 4.4 viser udviklingen i hovedposterne på lodsvæsenets balance samt nøgletal for lodsvæsenet i perioden 1996 til 2002. Stigningen i lodsvæsenets aktiver fra 1996 til 2002 på ca. 13 pct. dækker over store udsving i lodsvæsenets samlede aktiver, hvilket hovedsageligt skyldes bevægelser i lodsvæsenets likvide aktiver og den bogførte værdi af lodsåde. Lodsvæsenet anskaffede i alt 8 nye lodsåde fra 1995 til 1997, hvilket medvirker til den høje værdi af lodsådene i 1996 til 1998. I 2002 udgjorde den bogførte værdi af de nuværende 38 lodsåde mindre end halvdelen af den bogførte værdi i 1997.⁹ Faldet i den bogførte værdi af lodsåde bliver dog opvejet af en voldsom stigning i lodsvæsenets likvide aktiver, der i 2002 ca. udgør 41 pct. af lodsvæsenets samlede aktiver.

Tabel 4.4: Hovedtal for balancen og nøgletal for lodsvæsenet 1996-2002

1000 kr.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Aktiver i alt	106.707	104.643	87.881	79.896	88.674	99.546	120.693
Heraf likvide aktiver	11.749	8.430	6.745	9.350	26.624	46.729	49.284
Heraf udestående lodsregninger	22.042	22.774	25.229	24.280	19.058	18.352	18.986
Heraf bogført værdi af lods både	55.521	62.615	48.137	37.800	30.570	23.587	29.511
Passiver i alt	106.707	104.643	87.881	79.896	88.674	99.546	120.693
Heraf kortfristet bankgæld	7.287	12.781	9.660	0	0	0	0
Heraf mellemregningsgæld til staten	27000	23000	11000	0	0	0	0
Heraf egenkapital	54.982	59.307	60.269	71.195	80.878	91.598	107.522
Overskudsgrad	3,4	2,3	0,7	6,0	4,8	5,0	7,5
Afkastningsgrad	5,7	4,0	1,4	13,7	9,9	9,4	12,2
Investeringer i lods både	20.517	20.034	0	0	0	0	7.598
Andre investeringer over 0.5 mio. kr.	0	979	0	0	0	2.091	-

Anm. 1: Farvandsvæsenet har først udarbejdet årsregnskab fra 2000. Hovedtal for balancen fra før 2000 er beregnet på grundlag af balance for Lodsreguleringsfondens og balance for Samtlige lodserier. Likvide aktiver udgør kontantbeholdning og indestående giro og bank.

Anm. 2: Lodsvæsenets overskudsgrad er udregnet som (driftsoverskud før finansielle poster*100)/indtægter i alt og lodsvæsenets afkastningsgrad er udregnet som (driftsoverskud før finansielle poster*100)/samlede aktiver.

Kilde: Årsregnskab for lodsvæsenet og Lodsreguleringsfonden 1996-2002 og egne beregninger.

Afviklingen af lodsvæsenets gæld til staten, der påbegyndtes i 1988, hvor gælden var på 62 mio. kr., blev tilendebragt i 1999. Lodsvæsenets kortfristede bankgæld har siden 1999 ligeledes været bragt i nul. Ved udgangen af 2002 udgjorde egenkapitalen således knap 90 pct. af lodsvæsenets passiver.

Tabel 4.4 viser også lodsvæsenets overskudsgrad og afkastningsgrad for perioden 1996 til 2002. De store udsving i overskudsgraden i perioden skyldes i høj grad de store udsving i de årlige afskrivninger, hvilket understreges af, at driftsoverskuddet før afskrivningers andel af de samlede indtægter har været rimelig stabil omkring ca. 10 pct. Afkastningsgraden har også været meget svingende i perioden, men har siden 1999 ligget over 9 pct. De store udsving stemmer både fra ændringer i driftsoverskuddet og de samlede aktiver.

Samlet set vurderer Konkurrencestyrelsen, at lodsvæsenet har et stabilt driftsoverskud før afskrivninger. Samtidig må de nye afskrivningsprincipper skønnes at lede til større stabilitet i lodsvæsenets driftsoverskud. De betragtelige overskud før afskrivninger har ledt til en væsentlige beholdning af likvide aktiver, der ved udgangen af 2002 var på over 49 mio. kr. De lodstakster, der gjaldt indtil 1. september 2003, gav en klar overdækning af lodsvæsenets udgifter. Ved indførelsen af takstsænkningen pr. 1. september 2003 sparer lodsvæsenet nu ikke længere midler op gennem lodsindtægterne. Ved takstnedsættelsen er der efter Farvandsvæsenets oplysninger blevet forelagt en plan, hvorefter lodsvæsenets store likvidbeholdning skal anvendes til investeringer i nye lods både, IT-udstyr mv.

De store udsving i lodsvæsenets årlige afskrivninger må i høj grad tilskrives lodsvæsenets hidtidige brug af saldoafskrivningsprincippet for afskrivning af lodsbåde. Under dette princip blev nye lodsbådes værdi nedskrevet voldsomt i deres første leveår. I 2002 er den bogførte værdi af lodsvæsenets 38 lodsbåde således 29,5 mio. kr. på trods af, at der siden 1996 er investeret ca. 48 mio. kr. i 7 lodsbåde, der har en forventet levetid på mindst 20 år. Samlet set vurderer Konkurrencestyrelsen derfor, at den bogførte værdi af lodsbådene undervurderer lodsbådernes faktiske økonomiske værdi. Lodsvæsenets samlede aktiver i 2002 må derfor anses for at være større end de bogførte 120,7 mio. kr.

I denne forbindelse bør der foretages en langsigtet analyse af behovet for finansiering af lodsvæsenets investeringer i forhold til driftsoverskuddet før afskrivninger. Farvandsvæsenets har oplyst, at de forventede investeringer i lodsbåde for årene 2003 til og med 2010 vil udgøre omkring 120 mio. kr.

4.1 Løn og personalesammensætning i lodsvæsenet

Der var pr. 1. januar 2003 ansat 104 lodser og 2 lodsaspiranter ved lodsvæsenet, heraf 63 lodser og 2 lodsaspiranter ved Farvandslodseriet, 22 ved Sundet lodseri og 19 ved Bælt- og Fjordlodseriet. Udviklingen i antallet af årsværk lodser og øvrige ansatte i lodsvæsenet fremgår af tabel 4.5.

Tabel 4.5: Årsværk ansatte i lodsvæsenet 1996-2002

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Antal lods årsværk	116,8	114,1	115,3	112,2	109,8	110,7	106,3
Årsværk øvrige ansatte	134,0	128,0	127,8	131,8	128,5	126,9	122,4
Årsværk midlertidige ansatte	5,9	12,9	7,5	6,9	6,6	3,8	7,9
Årsværk i alt	256,7	255,0	250,6	250,9	244,9	241,4	236,6

Kilde: Finanslove og Farvandsvæsenet.

Anm.: Farvandsvæsenet begyndte først at registrere antallet af årsværk andre ansatte end lodserne i 1999. I 1999, 2000, 2001 og 2002 brugte lodsvæsenet henholdsvis 3,0; 3,1; 1,8; og 5,2 årsværk hjælpelodser. Antal årsværk hjælpelodser er inkluderet i årsværk øvrige ansatte.

Årsværk øvrige og midlertidige ansatte består af bådmænd¹⁰, hjælpelodser, afløsere for bådmænd og kontorpersonale. Bådmændene udgør langt den største del af de øvrige og midlertidigt ansatte. Således fordelte forbruget af årsværk på øvrige og midlertidige ansatte i 2002 sig på ca. 103 årsværk bådmænd, ca. 5 årsværk hjælpelodser, ca. 3 årsværk afløsere for bådmænd og ca. 19 årsværk kontorpersonale.

Faldet i antallet af årsværk lodser fra 2001 til 2002 kan til dels forklares ved en stigning i antal årsværk hjælpelodser fra ca. 2 årsværk i 2001 til ca. 5 årsværk i 2002. Således var det samlede antal årsværk lodser og hjælpelodser på 112,5 i 2001 og 111,5 i 2002. Samtidig skyldes det relativt lave antal lodser pr. 1 januar 2003 i forhold til tidligere år blandt andet, at der har været større naturlig afgang i 2002 og mindre rekruttering af nye lodser.

Når lodsbestillinger indgår til et lodseri fordeles lodsbestillingerne ved anvendelse af tørnssystemer, hvor der rokeres i tørn efter lodsbestillinger og lodsningens varighed og distance. Ansvar for og tilrettelæggelsen af tørnssystemet foretages af lodseriernes lodsformænd, og tørnssystemet indgår som en vigtig del af en lodsformands tilrettelæggelse af lodseriernes arbejde. Lodser kan have vagt på lodseriet på de lodstationer, hvor det skønnes hensigtsmæssigt. Ifølge Farvandsvæsenet er det dog mest almindeligt at lodser, der har tørn, men ikke faktisk foretager lodsning, er til rådighed i hjemme og bliver tilkaldt, hvis der kommer en lodsning.

Lodsernes arbejdstidsregler er opbygget således, at lodsningstid og rejsetid ud over de første 30 timer om måneden tæller fuld tid. De første 30 timers rejsetid månedligt tæller derimod kun halv tid. Tjeneste som vagthavende på lodsstationen tæller fuld tid, hvorimod tjeneste som vagthavende i hjemmet tæller halv tid. Rådighedstjeneste (stand by) på lodsstation eller ombord tæller 3/4 tid, rådighedstjeneste i hjemmet tæller en 1/3 tid. Arbejdstidsreglerne for lodser forudsætter, at lodser arbejder nogenlunde som andre offentligt ansatte, hvilket svarer til ca. 1900 timer om året. Som offentlige lønmodtagere har lodser og bådmænd desuden krav på hviletid og ferie.

Lodsvæsenets lodser og lodsaspiranter ansættes af Farvandsdirektøren på vilkår, som i noget omfang kan sammenlignes med tjenestemandsvilkår, med en grundløn svarende til skalatrin 38-46. Fra 1. november 2002 svarer månedslønnen for skalatrin 38 til 23.721 kr. og månedslønnen for skalatrin 46 til 28.073 kr. Lodsformændene har den samme grundløn som andre lodser, men lodsformændene modtager et vederlag for erhvervet som lodsformand ("regnskabsførerhonorar"), der i 2002 var på 1425 kr. pr. måned. Lodserne ydes herudover et provisionstillæg, der udelukkende afhænger af den samlede omsætning i det lodseri, hvor den pågældende lods er ansat. Den samlede provision for samtlige lodser ved et lodseri udgør efter 1. september 2003 19,36 pct. af det pågældende lodseris lodspenge¹¹. Den samlede provision fordeles derefter ligeligt ud på de enkelte lodser. Lodsernes provisionsløn afhænger således kun af lodseriernes indtjening, og giver derfor ikke lodserne nogen direkte incitament til at søge at minimere lodseriernes omkostninger. Tabel 4.6 angiver lodsvæsenets udgifter til aflønning af lodser for lodsvæsenet totalt set.

Tabel 4.6: Samlede lønudgifter til lodsvæsenets lodser og lodsernes gennemsnitlige årsløn 1996-2002

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Grundløn og ferietillæg 1.000 kr.	31.973	32.433	33.438	34.456	33.987	35.103	35.404
Andel af lodspenge og meldepenge 1.000 kr.	32.405	31.970	31.314	32.200	31.515	32.099	34.242
Pensionsbidrag 1.000 kr.	12.371	12.481	12.578	12.965	12.730	13.071	13.602
Lønninger i alt 1.000 kr.	76.749	76.884	77.330	79.621	78.232	80.272	83.248
Gennemsnitlig årsløn pr. lods årsværk kr.	657.097	673.827	670.685	709.638	712.493	725.134	782.996

Anm.: Lodsernes lønninger inkluderer ikke lønninger til lodsaspiranter og ikke regnskabsførerhonorar til lodsformænd.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af årsregnskaber for lodsvæsenet og Lodsreguleringsfonden, samt finansloven.

Lodsernes provisionstillæg udgør i gennemsnit omkring halvdelen af lodsernes aflønning eksklusiv pensionsbidrag, jf. tabel 4.6. Lodserne totale pensionsbidrag udgør 20 pct. af summen af lodsernes grundløn, ferietillæg og andel af lodspenge.¹² Når lodsernes pensionsbidrag inkluderes er aflønningen pr. årsværk lods på 782.996 kr. i 2002, hvilket er en stigning på over 19 pct. siden 1996.

Da de enkelte lodseres lønninger afhænger af det enkelte lodseries lodspenge, så vil udsving i lodseriernes indsejlede lodspenge også give sig udslag i forskelle i lønningerne mellem de forskellige lodserier. Lodsernes gennemsnitlige lønninger i perioden 1996 til 2001 har vist store udsving både mellem lodserierne og mellem de forskellige år, jf. tabel 4.7.

Tabel 4.7: Gennemsnitlig lønning pr. lods inklusiv pensionsbidrag

Lodseri	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Esbjerg	607.145	674.745	794.850	870.444	816.447	807.747
Farvandslodseriet	687.798	698.290	674.709	722.032	709.497	729.943
Kalundborg	819.517	957.014	883.073	921.416	960.411	944.318
Lillebælt	761.327	806.923	861.848	908.466	923.368	889.068
Limfjorden	493.618	484.164	493.022	541.159	546.421	563.570
Odense	556.655	562.292	489.038	515.911	529.040	576.738
Sundet	633.277	667.311	693.079	686.022	698.035	712.669

Kilde: Farvandsvæsenet

Bådmænd er ansat af lodsvæsenet som førere af og besætningsmedlemmer på lodsfartøjer, der sejler lods til og fra lodspåsætningssteder. Desuden udfører bådmænd diverse opgaver på lodsstationerne såsom vedligeholdelse af lodsfartøjer og lodsbestillinger. Bådmænd og lodsmedhjælpere er ansat i lodsvæsenet til overenskomster, der for bådmændenes vedkommende er indgået mellem Farvandsvæsenet og Sømændenes Forbund i Danmark og for lodsmedhjælperne er indgået mellem Farvandsvæsenet og Funktionær- og Inspektørforeningen. Bådmændenes vagtsystemer afhænger af den enkelte lodsstation. Således er der på visse stationer døgnvagt, hvorimod der på andre lodsstationer benyttes rådighedsvagt.

Antallet af bådmænd og dermed udgiften til bådmænd er relateret til antallet af bådstationer og lodsfartøjer, typen af lodsfartøjer, opgaver ud over sejlads samt det vagtsystem, der anvendes for lodserne. Alle lodsboote bortset fra to kan under normale vejrforhold føres af én bådmænd. Ved dårligt vejr skal bemanningen dog i visse tilfælde forøges af sikkerhedsmæssige årsager. Den samlede lønudgift til bådmænd inklusive ferietillæg og pensionsbidrag var i 2002 35,9 mio. kr., jf. tabel 4.8. Lønudgiften til bådmænd har i hvert af årene 2000 til 2002 udgjort ca. 20 pct. af lodsvæsenets samlede årlige udgifter.

Tabel 4.8: Lønudgifter til lodsvæsenets bådmænd 2000-2002

	2000	2001	2002
--	------	------	------

Løn og ferietillæg 1.000 kr.	30.866	31.978	33.287
Pensionsbidrag 1.000 kr.	1.355	1.848	2.608
Lønninger i alt 1.000 kr.	32.221	33.826	35.895
Årsværk bådmænd	111,3	107,2	103,5
Gennemsnitsløn pr. årsværk kr.	289.627	315.541	346.981

Kilde: Årsregnskab for lodsvæsenet og Farvandsvæsenet.

Anm.: Årsregnskab for lodsvæsenet er udarbejdet siden 2000, og tabellen medtager derfor data for 2000 og frem. Antallet af årsværk bådmænd inkluderer ikke årsværk afløsere for bådmænd, der i 2002 udgjorde 2,7 årsværk.

Forbruget af årsværk bådmænd er faldet med ca. 7 pct. fra 2000 til 2002, men i samme periode er lønudgiften pr. årsværk bådmænd steget med ca. 20 pct.¹³

De praktiske decentrale administrative funktioner ved lodserierne udføres af lodsvæsenets kontorpersonale. Denne gruppe af medarbejdere varetager blandt andet lodsbestilling, bogføring, lønudbetaling, sagsbehandling og indtastning af lodssedler. Før sammenlægningen af lodsvæsenets lodserier i 2002 var de administrative opgaver ved lodserierne i Kalundborg, Odense, Lillebælt og Esbjerg samlet og varetaget af Lillebælt lodseris administrationskontor i Fredericia. I 2002 udgjorde lønudgiften til kontorpersonale 6,0 mio. kr., jf. tabel 4.9., svarende til ca. 3 pct. af lodsvæsenets samlede udgifter.

Tabel 4.9: Lønudgifter til kontorpersonale i lodsvæsenet 2000-2002

	2000	2001	2002
Løn og ferietillæg	4.526	5.264	5.629
Pensionsbidrag	285	319	354
Lønninger i alt 1.000 kr.	4.811	5.583	5.983
Årsværk kontorpersonale	17,3	19,21	18,93
Gennemsnitsløn pr. årsværk kr.	278.105	290.633	316.079

Kilde: Årsregnskab for lodsvæsenet og Farvandsvæsenet.

Endelig benytter Farvandsvæsenet også ressourcer til tilsyn og kontrol med lodsvæsenet som indgår under Farvandsvæsenets konto på finansloven. Disse opgaver inkluderer Lodsinspektionen, der foretager det praktiske tilsyn med lodserierne, herunder tilsyn med materiel og eksamination af lodsaspiranter. I de år, hvor der ikke er særlige opgaver, benyttes der ca. 5 årsværk hertil. Dertil kommer ressourcer til driften af lodsvæsenet, herunder økonomiopgaverne i forbindelse med finansloven § 12.31.11 og Lodsreguleringsfonden. Der benyttes ca. 2 årsværk på disse driftsopgaver.

4.2 De autoriserede havnelodser

Ud over lodsvæsenets lodser findes der pr. 1. januar 2003 33 autoriserede havnelodser i Danmark, der er fordelt på 14 havne. Havnelodserne udfører lodsninger i anløbet til havnen og i havnen, hvor de er autoriseret. I nogle havne overtager havnelodsen lodsningen fra lodsvæsenets lodser og foretager dernæst havnelodsningen. Dette gælder fx for havnelodserierne i Rønne og Århus. I andre havne som fx havnene i Hanstholm og Hirtshals, hvor lodsvæsenet ikke foretager lodsninger i det åbne farvand, har havnelodseriet ingen kontakt med lodsvæsenets lodser. I 2002 foretog de autoriserede havnelodser samlet ca. 2150 lodsninger og havde en samlet omsætning på ca. 6,7 mio. kr.

Der er stor forskel på størrelsen og dermed antallet af lodsninger i de havne, hvor der er havnelodser. Havnelodseriet i Århus Havn udfører således mere end halvdelen af de samlede antal havnelodsninger og har mere end halvdelen af de autoriserede havnelodseres samlede omsætning. Samtidig har de fem største havnelodserier over 90 pct. af antallet af havnelodsninger og over 90 pct. af havnelodseriernes samlede omsætning, jf. tabel 4.10.

Tabel 4.10: De fem største autoriserede havnelodserier i Danmark 2002

	Lodsninger	Omsætning kr.
Hanstholm Havnelodseri	147	457.900
Hirtshals Havnelodseri	160	794.217
Rønne Havnelodseri	227	717.076
Skagen Havnelodseri	153	285.374
Århus Havnelodseri	1.280	3.983.000
I alt	1.967	6.237.567

Kilde: Konkurrencestyrelsens egne undersøgelser.

I Rønne og Århus havn udføres havnelodsninger af havnemedarbejdere, der enten udelukkende eller næsten udelukkende er ansat til at foretage lodsninger. I de andre havne foretages havnelodsninger derimod af ansatte på havnen, der også udfører andre havnetjenesteydelser, administrative havneopgaver eller har ansættelse som havnemester eller havnefoged. Behovet for bådmænd i disse havne dækkes gennem brug af andre ansatte på havnen eller benyttelse af midlertidig arbejdskraft. Samtidig benyttes lods både i disse havne ofte også til at udføre andre havnetjenesteydelser, eller andre typer af både benyttes som lods både.

De autoriserede havnelodser kan frit fastsætte takster for lodsninger, men de fleste havnelodser benytter lodsvæsenets takstsystem med varierende takstklasse for hver havn. Havnelodserierne i Nexø, Rønne og Århus har dog egne og forskellige prislister, der alle afhænger af skibets dybgang og BT.

Konkurrencestyrelsen har i forbindelse med undersøgelsen af lodsområdet i Danmark forespurgt de autoriserede havnelodser, om de ville udbyde lodsninger udenfor havnens område, hvis dette blev muligt. Flere af havnelodserierne svarede, at de ikke ville være interesserede i at udbyde andre typer af lodsninger, da havnelodserne primært er ansat til at udføre andre opgaver på havnen. Andre havnelodserier svarede, at der ikke er behov for at udføre lodsninger udenfor havnens område.

Endelig svarede et par af de største havnelodserier, at de ville udbyde lodsninger udenfor havnens område, såfremt dette blev muligt.

Konkurrencestyrelsens undersøgelse af lodsvæsenets økonomi viser, at:

- Lodsvæsenet har i de senere år haft betydelige driftsoverskud, senest på ca. 16 mio. kr. 2002
- Lodsvæsenet har akkumuleret en stor sum likvide aktiver, i alt 49 mio. kr. ved udgangen af 2002.
- Med lodsvæsenets nuværende takstniveau, så må det forventes, at lodsvæsenet i fremtiden forsat opnår store driftsoverskud og akkumulerer likvide aktiver.

5. Tidligere undersøgelser af lodsområdet

Lodsområdet i Danmark er i de senere år været genstand for en række undersøgelser, dels på Farvandsvæsenets initiativ og dels på initiativ af eksterne institutioner. I forbindelse med Konkurrencestyrelsens analyse af lodsvæsenet er det relevant at se på hovedkonklusionerne i rapport om "Benchmarking af lodsvæsenet" udarbejdet af Boston Consulting Group fra 1999 og Rigsrevisionens "Beretning om lodsvæsenet" fra 2001.

5.1 Rapport om benchmarking af lodsvæsenet

Projektet om benchmarking af lodsvæsenet blev udarbejdet af konsulentvirksomheden Boston Consulting Group på foranledning og i samarbejde med lodsmyndighederne i Sverige, Finland, Danmark og Norge. For Danmark vurderer undersøgelsen derfor kun lodsvæsenets lodser og ikke de autoriserede havnelodser. Baggrunden for benchmarkingen af lodsområdet i Norden var blandt andet, at lodsmyndighederne i de fire lande ønskede at opnå større omkostningseffektivitet. De vigtigste målsætninger bag projektet var derfor at identificere mulige forbedringsområder for lodsmyndighederne og udvikle og foreslå konkrete tiltag for at realisere forbedringspotentialet. Rapporten benytter data for lodserierne i de fire lande fra 1997.

Som udgangspunkt for analysen blev der defineret fire hovedområder, som er centrale for lodsområdet: Sikkerhed, serviceniveau, indtægter og omkostningsniveau. Rapporten viser, at sikkerhedsniveauet for skibe og deres besætninger såvel som for lodsmyndighedernes ansatte generelt er højt i alle fire lande. Analysen af lodsmyndighedernes indtægter tog udgangspunkt i en sammenligning af taksterne for lodsninger og andre gebyrer i de fire lande. I alle de nordiske lande bortset fra Danmark er skibe pålagt et generelt farvandsgebyr, og skibene skal dertil betale en takst for lodsning, såfremt det benytter lods. Sammenligningen viser, at lodstaksten i alle lande med undtagelse af Danmark udgør en lille del af de samlede gebyrer, som pålægges skibe. De samlede gebyrer er derfor lavest i Danmark. Desuden viser undersøgelsen, at det danske lodsvæsen har det største provenu fra lodstakster, men det danske lodsvæsens provenu fra de samlede gebyrer er derimod det laveste blandt de nordiske lande.

Hovedvægten i benchmarkanalysen ligger dog på lodsmyndighedernes omkostninger. Analysen viser, at Danmark ligger over gennemsnittet i udnyttelsen af lodsressourcer både med hensyn til lodsernes gennemsnitlige forretningstid (det samlede tidsforbrug på en lodsopgave) og med hensyn til andelen af den totale forretningstid, hvor lodserne rent faktisk lodser skibe. Generelt viser analysen, at lodserier med en høj gennemsnitlig samlet forretningstid pr. lodsning har bedre forudsætninger for at opnå en høj total forretningstid for hele lodseriet.

Tilsvarende viser benchmarkingen af bådmænd og lodshjælpere, at lodserier med høj total bådtid har bedre forudsætninger for at opnå høj bådtid pr. bådmænd. Denne sammenhæng konstateres i alle fire lande. Derfor sammenlignes total bådtid for hvert enkelt lodseri med det nordiske gennemsnit for lodserier med omtrent samme totale bådtid. I denne sammenligning har Danmark den klart dårligste udnyttelse af bådmændenes tid. Rapporten konkluderer, at incitamentsstrukturen for de danske lodser er årsag til den ringe udnyttelse af de danske bådmænd. Lodserne ønsker nemlig at opretholde et højt serviceniveau, men er ikke tilskyndet til at begrænse omkostningerne til bådmænd. Rapporten anviser, at det er muligt at opnå optimal udnyttelse af bådmændenes tid ved at vurdere, hvorvidt antallet af bådmænd per besætning og antallet af besætninger kan reduceres. Desuden har de lande, hvor bådmændene også udfører andre tjenester, fx redningstjenester og vedligeholdelsesopgaver, en mere omkostningseffektiv udnyttelse af bådmændene.

Rapporten ser også på udnyttelsen af den eksisterende flåde af lodsboade. I denne sammenhæng ligger Danmark lidt under de fire landes gennemsnit for udnyttelsen af flåden af lodsboade. Konklusionen er imidlertid, at lodsvæsenet kunne reducere antallet af lodsboade fra 37 til 27, såfremt alle danske bådstationer når op på den bedste praksis blandt de fire lande. Rapporten peger på, at effektiviteten i benyttelsen af lodsboade kan hæves ved at reducere antallet af bådstationer, minimere antallet af reserveboade og undersøge bespareelsesmuligheder ved outsourcing.

Analysen viser samtidig, at serviceniveauet er højt i alle lande, men at et højt serviceniveau også hæver omkostningerne for lodserierne. Det anføres derfor, at en justering af serviceniveauet bør vurderes ved hvert enkelt lodseri.

Rapporten benchmarker også de totale lønomkostninger på lodser og bådmænd i de fire lande. Denne sammenligning viser, at Danmark har klart de højeste lønninger både for lodser og bådmænd. Desuden er grundlønnen til de danske lodser væsentlig større end i de andre lande.

Samlet konkluderer rapporten, at større effektivitet kræver en stærk lokal ledelse. Desuden bør lokale ledere og også øvrige lodser have incitament til at udføre forbedringstiltag og opretholde høj effektivitet. Rapporten anviser derfor, at incitamentsstrukturen bør inkludere ansvar for lønsomhed og omkostningseffektivitet, der rækker ud over at belønne lodserne for volumen af lodsninger.

5.2 Rigsrevisionens beretning om lodsvæsenet

Efter statsrevisorernes anmodning i september 1999 påbegyndte rigsrevisionen en undersøgelse af lodsområdet, der blev offentliggjort i januar 2001. Formålene bag Rigsrevisionens undersøgelse var blandt andet en klarlægning af Lodsreguleringsfondens relationer til Finansloven og en vurdering af, om der er grundlag for, at lodsvæsenets kan fungere som selvstående, selvfinansierende og effektiv virksomhed. Generelt konstaterede Rigsrevisionen, at der i meget ringe omfang findes systematiske oplysninger om aktiviteterne i lodsvæsenet.

Rigsrevisionens undersøgelse viste, at der på finansloven for 1999 var en række uoverensstemmelser mellem Lodsreguleringsfondens indtægts- og udgiftsbevilling og budgetspecifikationen for indtægter og udgifter i Lodsreguleringsfondens og lodserierne. Det konstateres, at der på finansloven for 2000 er angivet en samlet oversigt over forventede indtægter og udgifter. Rigsrevisionen fandt desuden, at oplysninger om aktiviteterne i lodsvæsenet for 1995-1999 ikke i alle tilfælde kunne dokumenteres, og at der i opregningen af årsværk var medregnet for få årsværk. Endelig redegøres det for, at Lodsreguleringsfondens gæld til staten, som blev oparbejdet i perioden 1979-1988, var afviklet i 1999.

En væsentlig del af Rigsrevisionens undersøgelse omhandler Lodsreguleringsfondens virksomhed. Med hensyn til lodsvæsenets ledelses brug af styringsredskaber konkluderes det i rapporten, at der ikke er formuleret egentlige mål og resultatkrav for aktiviteterne i lodsvæsenet, herunder definition og krav til serviceniveau. I denne sammenhæng oplyste Farvandsvæsenet, at der tilstræbtes en målsætning om "lods til tiden", men der forelå dog ingen oplysninger om, hvorvidt denne målsætning blev indfriet. Rigsrevisionen konkluderer desuden, at Farvandsvæsenet kun havde begrænset mulighed for at udøve tilsyn med lodsvæsenet på grund af den manglende registrering af lodseriernes aktiviteter.

Rigsrevisionen erklærer sig desuden enig i Farvandsvæsenets betragtning om, at lodsvæsenets lønningssystem sikrer stor produktion og et højt serviceniveau i lodsvæsenet. Samtidig konstaterer Rigsrevisionen dog, at lønningssystemet giver anledning til en uheldig incitamentsstruktur, der ikke fordrer samarbejde om returlodsninger mellem lodserierne, og som ikke fordrer effektiviseringer, der kunne føre til lavere lodstakster, da disse vil kunne have en direkte negativ effekt på lodsernes lønninger. Farvandsvæsenet erklærer sig i al væsentlighed enige i disse konklusioner, men anfører, at der er taget initiativ til større samarbejde mellem de relativt autonome lodserier.

I forbindelse med lodseriernes økonomi bemærker Rigsrevisionen, at eftersom lodstaksterne fastsættes med udgangspunkt i lodsvæsenets omkostninger, bør der etableres en økonomistyring med en højere grad af fokus på omkostningsminimering. Samtidig konstateres det dog, at målet bag ændringerne af lodsloven i 1979 og 1989 er blevet indfriet, eftersom lodsvæsenet har udviklet sig til en selvfinansierende organisation.

Endelig ser Rigsrevisionen på lodsernes lønforhold og aktivitets- og kapacitetsudviklingen for lodsvæsenet. Rigsrevisionen finder generelt, at lodsernes lønniveau er højt i relation til andre sammenlignelige områder i staten, fx forsvarsområdet. Det var dog ikke muligt for Rigsrevisionen at vurdere omfanget af lodsernes samlede arbejdstid, da lodserierne kun har estimerer for deres samlede arbejdstid og ikke faktiske tidsregistreringer.

Rigsrevisionens undersøgelse viste også, at på trods af, at lodsvæsenets antal af fartøjer er blevet reduceret indenfor de seneste 5 år op til rapportens offentliggørelse, udføres størstedelen af sejlaktiviteten af halvdelen af lodsflåden. På denne baggrund vurderede Rigsrevisionen, at der var mulighed for rationaliseringer gennem en modernisering af fartøjsflåden og bedre udnyttelse af reservefartøjer. Rigsrevisionen bemærker desuden, at der er forholdsvis mange lodsstationer lokaliseret geografisk tæt indenfor nogle af lodserierne, og at der er mange overlappende ruter lodserierne imellem. På denne baggrund finder Rigsrevisionen, at ressourceudnyttelsen for lodsvæsenet som helhed er inoptimal.

På baggrund af Rigsrevisionens rapport fandt statsrevisorerne, at eftersom lodsvæsenet er en statslig institution, bør der etableres organisation, regnskab og økonomistyring i lodsvæsenet svarende til, hvad der normalt kan forventes af statslige institutioner, og Farvandsvæsenet bør sikre sig grundlag for det lovpligtige tilsyn.

5.3 Farvandsvæsenets opfølgning på Rigsrevisionens rapport om lodsvæsenet

Som opfølgning på Rigsrevisionens rapport om lodsvæsenet indeholder Farvandsvæsenets resultatkontrakt med Forsvarsministeriet for 2002 og 2003-2004 specifikke krav til lodsvæsenets udvikling. I Farvandsvæsenets resultatkontrakt for 2002 indgik der fire resultatkrav, der vedrører lodsvæsenet:

- Effektivisering af den planlagte sammenlægningen af lodsvæsenets lodserier fra 7 til 3 lodserier.
- Økonomistyringsmodel udarbejdes og godkendes af Forsvarsministeriet, og behov for data defineres for lodsvæsenet inden udgangen af 2002.
- Resultatkrav til finanslovsforslaget for 2003 vedrørende "lods til tiden" udarbejdes.
- I løbet af 2002 afklares behovet for udlicitering af bådsstationer.

Farvandsvæsenets virksomhedsregnskab for 2002 viser, at alle fire resultatkrav for 2002 blev opfyldt. Udliciteringen af bådsstationer bliver planlagt og gennemført i 2003 efter drøftelse med blandt andet personalets organisationer.

Farvandsvæsenets vurdering af lodsreguleringsfondens driftsregnskab for 2002 viser, at lodsvæsenets udgifter er steget mere end indtægterne i 2002. Særskilt nævner Farvandsvæsenet, at der i 2002 blev udbetalt 2,5 mio. kr. mere i rejsegodtgørelse til lodserne end lodserne opkrævede i rejsepenge. Det er hensigten, at rejsepengene og rejsegodtgørelsen set over en årrække skal balancere. Underskuddet overføres til rejsepuljen, hvor der ved udgangen af 2002 er akkumuleret et underskud på 6,2 mio. kr.

I Farvandsvæsenets resultatkontrakt for 2003-2004 er der to mål, der direkte vedrører lodsområdet. Resultatkontraktens mål 6 angår udviklingen af lodsvæsenet, og

og mål 7 drejer sig om analyse af de økonomiske konsekvenser som følge af Konkurrencerådets instilling på baggrund af Konkurrencestyrelsens undersøgelse om lodsvæsenet og EU-Kommissionens udkast til direktiv om markedsadgang for havnetjenesteydelser. Samlet bliver de to mål udmøntet i følgende resultatkrav:

- 2003:
- Økonomistyringsmodel for lodsvæsenet: Der iværksættes indsamling af data for lodsningsaktivitet og kapacitetsudnyttelse med henblik på, at der kan opstilles produktivitets- og effektivitetsmål fra og med 2004.

- Farvandsvæsenet får udarbejdet og godkendt oplæg til lønreform for lodser af Forsvarsministeriet. Forhandlinger om det godkendte oplæg indledes med de relevante parter senest 1. juli 2003.
- Der udarbejdes en plan for udbud af bådtenester senest d. 1. juli 2003, som skal koordineres og vurderes i sammenhæng med udvikling og effektivisering af lodsvæsenet.
- Analyse af konsekvenser for lodsvæsenet af Konkurrencerådets indstilling og en vurdering af tiltag, som skal gennemføres som en konsekvens heraf. Analysen skal foreligge senest seks måneder efter Konkurrencerådets indstilling.
- Analyse af konsekvenser for lodsvæsenet af EU direktiv om markedsadgang for havnetjenesteydelser og en vurdering af tiltag, som skal gennemføres som en konsekvens heraf. Analysen skal foreligge senest seks måneder efter godkendelsen af direktivet.
- 2004:
- Økonomistyringsmodel for lodsvæsenet: Produktivitets- og effektivitetsmål for arbejdstid, lodsningsaktivitet og kapacitet for lodsvæsenet tages i brug fra og med 2004.
- På baggrund af analyse og vurdering indstilles om de fremtidige rammevilkår for lodsnings i danske farvande, hvor der er taget højde for indstillinger fra Konkurrencerådet og EU direktiv om markedsadgang for havnetjenesteydelser.

6. Konkurrencestyrelsens analyse af lodsvæsenets produktivitet og effektivitet

Konkurrencestyrelsens gennemgang af reguleringen af lodsområdet, viser at reguleringen i et ikke ubetydeligt omfang direkte og indirekte begrænser konkurrencen på lodsområdet. Desuden indeholder reguleringen en række uheldige incitamenter, der kan hindre effektiv anvendelse af lodsvæsenets ressourcer. Samlet betyder reguleringen, at der er stor risiko for, at priserne for lodsnings er kunstigt høje, og at lodsvæsenet har et lavt effektivitetsniveau.

For at vurdere udviklingen i lodsvæsenets effektivitet har Konkurrencestyrelsen foretaget analyser af :

- Lodsernes effektivitet
- Bådmændenes effektivitet
- Lodsvæsenets forbrug af ressourcer til administration
- Lodsådenes kapacitetsudnyttelse og udgifterne til leje, drift og vedligeholdelse af lodsådene
- Lodsernes rejseudgifter

Boks 6.1: Konkurrencestyrelsens effektivitetsanalyse af lodsvæsenet

Formålet med Konkurrencestyrelsens effektivitetsanalyse er at undersøge udviklingen i lodsvæsenets effektivitet i forhold til de tidligere undersøgelser af lodsvæsenet. Blandt de tidligere analyser af lodsvæsenet er det hovedsageligt benchmarkingrapporten¹⁴ af de nordiske lodsmyndigheder, som er mest interessant at sammenligne med. Denne rapport benytter nemlig det mest detaljerede datamateriale og indeholder de mest grundige analyser. Benchmarkingrapporten benytter data fra 1997 til at foretage benchmarking- og effektivitetsanalyser af de nordiske lodsmyndigheders ressourceanvendelse.

Konkurrencestyrelsens effektivitetsanalyser af lodsvæsenet for 2001 og 2002 er så vidt muligt baseret på de samme metoder, som blev benyttet i benchmarking-rapporten. Konkurrencestyrelsen har derfor søgt at indhente data fra 2001 og 2002, som tilsvarende det, der blev benyttet i benchmarkingrapporten. Konkurrencestyrelsens effektivitetsanalyser repræsenterer derfor en opdatering af benchmarkingrapportens analyser, hvilket gør det muligt at sammenligne udviklingen i lodsvæsenets effektivitet fra 1997 til i dag.

Det skal bemærkes, at en generel ulempe ved benchmarkingrapporten er, at benchmarkingen foretages blandt fire lodsmyndigheder, der alle er regulerede og ikke er udsat for konkurrence. Erfaringer fra liberalisering af andre områder, hvor der hidtil var statsmonopoler viser, at det muligt opnå betydelige effektiviseringsgevinster ved introduktion af konkurrence. Det må derfor forventes, at selv den nordiske lodsmyndighed, der klarer sig bedst i benchmarkingen, vil kunne opnå yderligere effektiviseringsgevinster på et konkurrenceudsat marked. Benchmarkrapporten er dog forsat det bedste udgangspunkt for at vurdere udviklingen i lodsvæsenets effektivitet.

Som noget nyt i forhold til de tidligere undersøgelser af lodsvæsenet har Konkurrencestyrelsen vurderet den faktiske besparelse, som lodsvæsenet kunne opnå, hvis det nuværende effektivitetspotentiale blev indfriet. Desuden har Konkurrencestyrelsen vurderet, om lodsvæsenets nuværende driftsoverskud rummer muligheder for takstnedsættelser og om den økonomiske udligning mellem lodserierne. Endelig har Konkurrencestyrelsen foretaget en sammenligning af taksterne for lodsnings i Danmark, Sverige, Norge og Canada.

6.1 Kapacitetsudnyttelsen af lodsvæsenets lodser¹⁵

I 2002 udgjorde aflønningen af lodser og hjælpelodser ca. 40 pct. af lodsvæsenets samlede udgifter. Lodsernes lønninger og antallet af lodser har derfor en mærkbar effekt på lodsvæsenets udgifter. I 2002 benyttede lodsvæsenet 111,5 årsværk lodser og hjælpelodser mod 112,4 årsværk lodser i 1997. I samme periode faldt antallet af lodsnings fra 21.146 til 18.228. Dette betyder at det gennemsnitlige antal lodsnings pr. årsværk lods er faldet fra 188 til 171 fra 1997 til 2002. I samme periode er lodsindtægten pr. lodsnings steget med ca. 25 pct., selv når der tages højde for lodstaksternes stigning på 3 pct. i 1999. Dette betyder, at lodsvæsenets lodsnings er blevet sværere og længere.

Nedgangen i antallet af lodsnings pr. årsværk lods kan tyde på, at lodsvæsenets kapacitetsudnyttelse af lodserne er blevet forringet. Den større indtægt pr. lodsnings kan dog pege i den modsatte retning. På grund af forskellene i typerne og varigheden af lodsnings, er det derfor nødvendigt at korrigerer for ændringer i lodsningsernes sværhedsgrad og varighed for at vurdere lodsernes produktivitet og eventuelt effektiviseringspotentialer. Konkurrencestyrelsens analyse tager udgangspunkt i benchmarkingsrapportens opgørelse over de hidtidige 7 lodseries lodsningsstider for 1997. Konkurrencestyrelsen har dernæst korrigeret for ændringerne i lodsningsernes varighed fra 1997 til 2001 og sammenlignet den faktiske lodsningsstid pr. lods for 1997 og 2001, jf. tabel 6.1.

Konkurrencestyrelsen har vurderet kapacitetsudnyttelsen af lodserne for lodsvæsenet samlet set og mellem de 7 lodserier. For lodsvæsenet samlet set er antallet af lodsede timer pr. lods faldet fra 1441 timer i 1997 til 1360 timer i 2001, jf. tabel 6.1. Ifølge Farvandsvæsenet forudsætter arbejdstidsreglerne for lodserne, at lodserne arbejder nogenlunde som andre offentlige ansatte. Selvom antallet af lodsede timer er faldet siden 1997, må kapacitetsudnyttelsen af lodserne samlet set vurderes som høj, når man tager hensyn til de begrænsninger som beredskabet og forsyningspligten lægger på lodsernes kapacitetsudnyttelse.

Tabel 6.1: Antal lodsårsværk, lodsnings og lodsede timer pr. lods for 1997 og 2001

	Farvandsl.	Kalmøborg	Lillebælt	Sundet	Ølense	Esbjerg	Limfjorden	Samlet
Antal lodsede timer pr. lods 2001	1.569	1.445	1.281	1.257	992	980	787	1.360
Lodsindtægt (kr.) pr. lods 2001	1.649.788	2.559.594	2.215.977	1.534.636	994.619	1.921.929	941.191	1.623.691
Antal lodsede timer pr. lods 1997	1.672	1.568	1.481	1.383	961	838	751	1.441
Lodsindtægt (kr.) pr. lods 1997	1.605.587	2.769.495	2.472.275	1.532.877	998.719	1.511.058	855.361	1.591.653
Antal lodsringer 2001	5.851	1.573	3.020	3.756	1.037	988	1.958	18.183
Antal lodsringer pr. lods 2001	101	393	318	169	259	247	176	162
Antal lodsringer 1997	6.978	1.609	3.443	5.147	1.062	718	2.154	21.111
Antal lodsringer pr. lods 1997	125	402	383	220	212	239	180	188
Antal årsværk lodser 2001	57,7	4,0	9,5	22,2	4,0	4,0	11,1	112,5
Antal årsværk lodser 1997	56,0	4,0	9,0	23,4	5,0	3,0	12,0	112,4

Kilde: Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999 og egne beregninger af data fra Farvandsvæsenet.

Anm. 1: Antal lods årsværk og antal lodsnings for 1997 stammer fra Boston Consulting Groups "Benchmarking af lodsvæsenet". Disse data kan derfor afvige fra det samlede antal årsværk og antal lodsnings som anført på finansloven, jf. henholdsvis tabel 4.5 og 4.3.

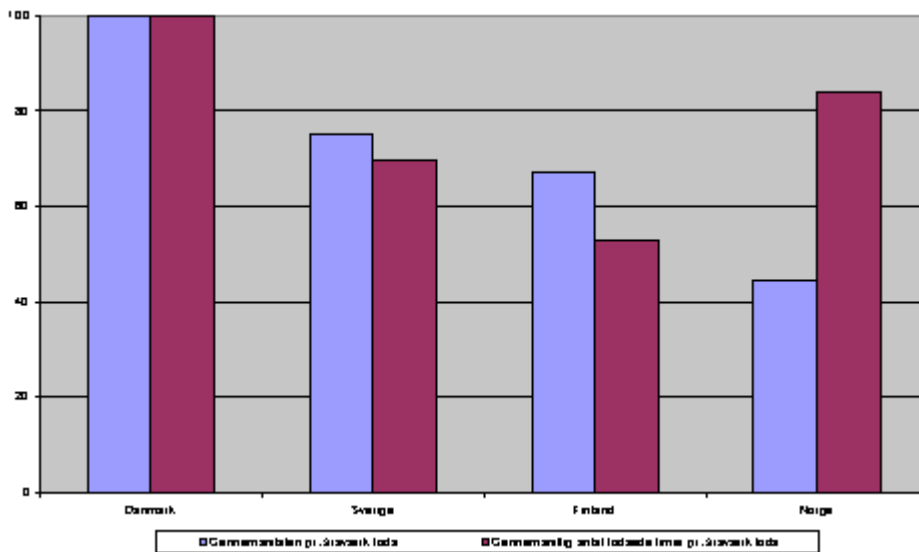
Anm. 2: Antal lodsede timer pr. lods for 1997 er baseret på Boston Consulting Groups "Benchmarking af lodsvæsenet". Ved udregningen af antal lodsede timer pr. lods for 2001 er der taget udgangspunkt i den gennemsnitlige tid pr. lodsnings for 1997, hvorefter der er korrigeret for udviklingen i de enkelte lodseriers indtjening pr. lodsnings og dermed lodsningsernes varighed.

Anm. 3: Lodsindtægt pr. lods for 1997 og 2001 inkluderer alle direkte indtægter fra lodsnings, det vil sige lodspenge, istillæg, lodspenge til hjælplodser, rejsepeng og tillæg til rejsepeng.

Anm. 4: Antal lods årsværk for 2001 inkluderer antal årsværk hjælplodser.

Benchmarkingen af lodserne i Danmark, Norge, Sverige og Finland, der byggede på data fra 1997, viste at lodsvæsenets lodser lodsede mere end lodserne i de andre nordiske lande, jf. figur 6.1. Rapporten forklarede dette resultat med indretningen af lodsernes provisionsløn, der tilskynder lodsvæsenets lodser til at begrænse antallet af lodser for derved selv at opnå en højere provision. Mens lodsvæsenets lodser var mest effektive, havde de samtidig også højere årlig løn end lodserne i Sverige, Finland og Norge, jf. figur 6.1. For eksempel var de danske lodseres årlige løn i 1997 mere end dobbelt så høj som de norske lodseres løn.

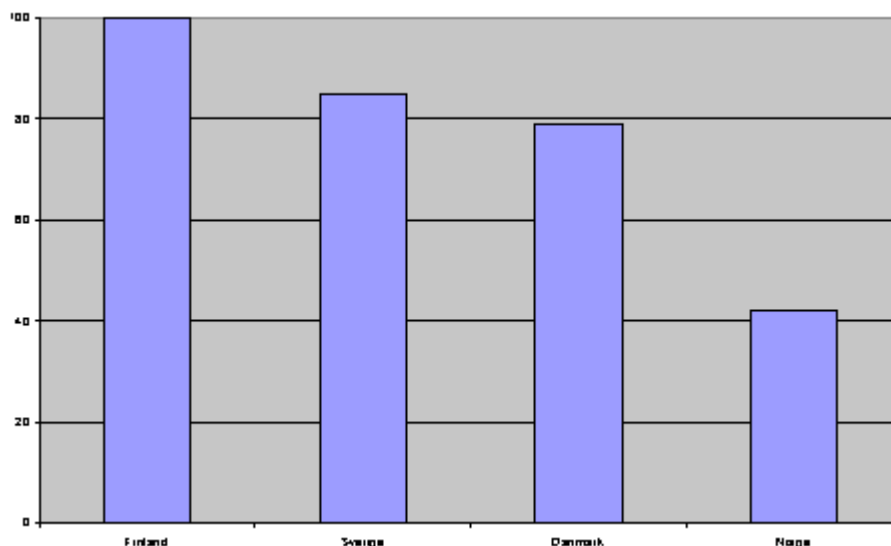
Figur 6.1: Gennemsnitsløn pr. årsværk lods og det gennemsnitlige antal lodsede timer pr. årsværk lods 1997 (Danmark indeks=100)

Kilde: Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999.

For at muliggøre en sammenligning af de nordiske landes gennemsnitlig antal lodsede timer og løn pr. lods er det relevant at sammenligne den gennemsnitlige lodsløn pr. time udført lodsning, jf. figur 6.2. Det fremgår således, at i 1997 var det Norge, der havde de laveste gennemsnitlige lodsløn pr. times lodsning og Danmark den næstlaveste.

Figur 6.2: Gennemsnitlig lodsløn pr. times lodsning 1997 (Danmark indeks=100)

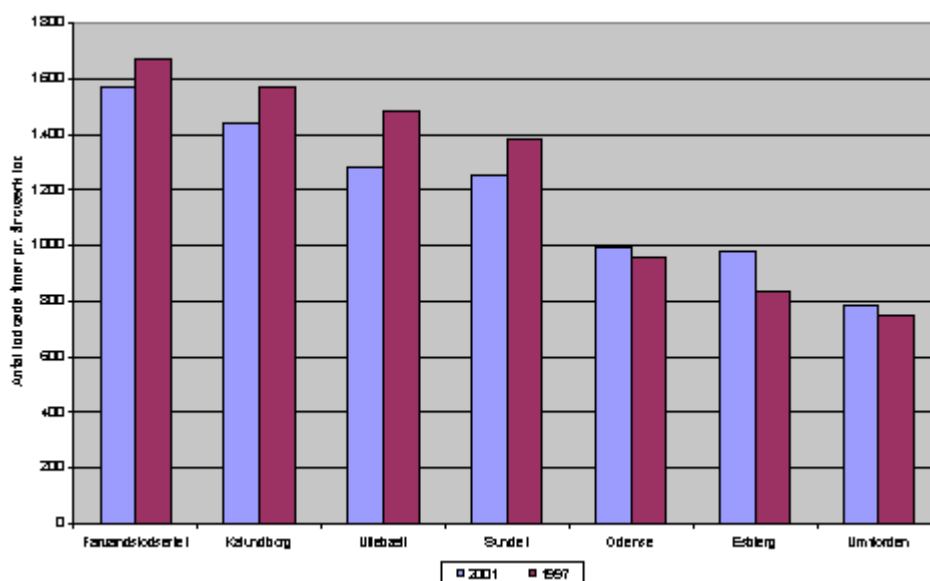

Kilde: Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999.

Således er en times lodsning udført af danske lodser ikke de billigste, selvom lodserne lodser mere end lodserne i Sverige, Norge og Finland. På trods af faldet i det totale antal lodsede timer fra 1997 til 2001, må det forventes, at lodsvæsenets lodser stadig er mere effektive end i de andre nordiske lande. Samtidig er de danske lodsers lønninger dog steget med ca. 8 pct. fra 1997 til 2001. Samlet set betyder denne udvikling, at den gennemsnitlige lodsløn pr. times lodsning for lodsvæsenet er steget fra 1997 til 2001.

Som tidligere anført må det forventes, at selvom de danske lodser er mest effektive blandt de nordiske lodser, så er det sandsynligt, at der kan opnås yderligere effektivitetsgevinster, hvis der blev åbnet op for fri adgang til lodserhvervet i Danmark.

Figur 6.3: Antal lodsede timer pr. lods 1997 og 2001

Kilde: Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999 og egne beregninger af data fra Farvandsvæsenet.

Samtidig er der blandt de hidtidige 7 lodserier meget stor forskel på udnyttelsen af lodsernes tid. Dette gælder for både 1997 og 2001, jf. figur 6.3. Forskellen i udnyttelsen af lodsernes tid understreges også af, at lodsindtægten pr. lodsårsværk er meget forskellig mellem de 7 lodserier, jf. tabel 6.1. Der kan findes flere forklaringer på disse resultater. Der er stor forskel i efterspørgslen efter lodsnings i de forskellige lodseriers geografiske områder, jf. tabel 6.1. Desuden kan lodserier med større efterspørgsel og høj andel af lange lodsnings have lettere ved at opnå en god udnyttelse af lodsernes tid. Benchmarkingrapporten viste, at denne sammenhæng fandtes i alle de nordiske lande. Disse faktorer kan således bidrage til at forklare forskellene i udnyttelsen af lodserne. Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at der er mulighed for at øge lodsernes effektivitet.

Begrundelsen herfor er hovedsageligt, at lodserne i Farvandslodseriet i 2001 lodsede mere end dobbelt så meget som lodserne i Limfjordens lodseri og over 60% mere end lodserne i Odense. Således viste resultaterne af benchmarkingen fra 1997, at i forhold til den bedste praksis i de nordiske lande var det muligt at reducere antallet af lodsårsværk i Limfjordens lodseri med 5 årsværk og antallet af lodsårsværk i Odense lodseri med 1 årsværk. Når antallet af hjælpelodser

medtages er antallet af lods årsværk i Limfjorden og Odense lodseri kun reduceret med ca. 2 årsværk fra værk fra 1997 til 2001. En del af det effektiviseringspotentiale, der blev påpeget i benchmarkrapporten er derfor forsat til stede.

Sammenlægningen af lodsvæsenets lodserier pr. 1. november 2002 muliggør yderligere effektiviseringer i anvendelsen af lodser i Farvandslodseriet og Bælt- og Fjordlodseriet. Konkurrencestyrelsens beregninger viser at lodsvæsenets totale lodsningstid er steget med ca. 5 pct. fra 2001 til 2002. Samtidig er antallet af årsværk lodser og lodshjælpere er reduceret fra 112,5 til 111,5 fra 2001 til 2002. Lodsernes kapacitetsudnyttelsen er derfor allerede forbedret fra 2001 til 2002.

Det er dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at sammenlægningen af lodserierne giver potentiale for at opnå en endnu bedre kapacitetsudnyttelse af lodserne, jf. den positive sammenhæng mellem lodseriernes størrelse og kapacitetsudnyttelse fundet i benchmarkingrapporten. Alle lodserierne bør således mindst kunne opnå den samme kapacitetsudnyttelse som de mest effektive lodserier i 1997. Effektiviseringspotentialet kan findes ved at benchmarke lodserierne i forhold til den bedste praksis blandt de sammenlignelige lodserier. Ved at benytte de hidtidige 7 lodserier i denne benchmarking er det muligt at tage højde for regionale vilkår og forskelle i efterspørgslen efter lods og samtidig de effektiviseringsgevinster, der kan opnås efter sammenlægningen af lodserierne.

Konkurrencestyrelsen har ud fra hver af de 7 hidtidige lodseriers egenskaber vurderet den bedste praksis for antal lodsede timer pr. lods, som hvert lodseri bør kunne opnå efter sammenlægningen til tre lodserier. Sundet lodseri bør kunne opnå det antal timer pr. lods, som det havde i 1997, jf. tabel 6.2. Det hidtidige Farvandslodseri bør desuden mindst kunne opnå det antal lodsede timer pr. lods, som det havde i 1997. Limfjordens lodseri bør under det nye Farvandslodseri kunne opnå kapacitetsudnyttelse på højde med det hidtidige Lillebælts lodseri, da disse to lodserier har sammenlignelige vilkår. Det hidtidige Lillebælts lodseri bør kunne opnå det samme antal lodsede timer pr. lods, som det havde i 1997. Ligeledes bør de hidtidige Odense og Esbjerg lodserier kunne opnå en bedre kapacitetsudnyttelse efter sammenlægningen i Bælt- og Fjordlodseriet.

Tabel 6.2: Den opnåelige praksis for antal lodsede timer pr. lods efter sammenlægningen af lodserierne

Lodseri	Opnåelig praksis efter sammenlægning	Timer pr. lods 2001	Opnåelig timer pr. lods
Farvandslodseriet	Farvandslodseriet 1997	1.569	1.672
Limfjorden	Lillebælt Lodseri 1997	787	1.481
Lillebælt	Gns. af Lillebælt og Kalundborg Lodseri 1997	1.281	1.525
Kalundborg	Kalundborg Lodseri 1997	1.445	1.568
Odense	Gns. af Lillebælt og Kalundborg Lodseri 1997	992	1.525
Esbjerg	Gns. af Lillebælt og Esbjerg Lodseri 1997	980	1.160

Sundet	Sundet Lodseri 1997	1.257	1.383
--------	---------------------	-------	-------

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999 og data fra Farvandsvæsenet.

Anm.: Det opnåelige antal timer pr. lods er beregnet på baggrund af antallet af lodsninger i 2002.

Ud fra det opnåelige antal timer pr. lods fra tabel 6.2 og en beregning af de 7 lodseriers totale lodsningstid 2002 er det muligt at finde et estimat for det optimale antal lods årsværk for 2002. Med udgangspunkt i den totale lodsningstid for 2002, er det optimalt med ca. 103 årsværk lodser, jf. tabel 6.3. I 2002 benyttede lodsvæsenet 111,5 årsværk lodser og hjælpelodser, og for 2002 var der derfor et besparingspotentiale på ca. 8-9 årsværk lodser.

Tabel 6.3: Estimeret antal årsværk lodser efter sammenlægning af lodserier

	Årsværk lodser 2002	Estimeret årsværk lodser 2002
Farvandslodseriet	68,0	63,4
Sundet Lodseri	22,2	22,1
Bælt- og Fjordlodseriet	21,3	17,4
I alt	111,5	102,9

Kilde: Konkurrencestyrelsens beregninger.

Anm.: Årsværk lodser for 2002 inkluderer 5,2 årsværk hjælpelodser.

Såfremt antallet af lodsninger og lodsningernes tidsforbrug er uændret i 2003, er det muligt at hæve lodsernes kapacitetsudnyttelse og realisere besparingspotentialet på ca. 8-9 lods årsværk. Såfremt lodsvæsenets forbrug af årsværk lodser og hjælpelodser for 2002 bruges som grundlag, er det muligt at undvære brugen af hjælpelodser svarende til ca. 5 årsværk og reducere antallet af lodser med ca. 3-4 årsværk.

Indretningen af lodsernes lønsystem betyder, at en reduktion i antallet af lods årsværk kun fører til lavere udgifter til lodsernes grundløn, da lodsernes andel af lodseriernes omsætning fordeles mellem de tilbageværende lodser. I 2002 benyttede lodsvæsenet samlet set ca. 1 mio. kr. i grundløn og feriepenge til hjælpelodser.

I 2002 var grundlønnen pr. lods inklusiv pension på ca. 400.000 kr. En reduktion på ca. 5 årsværk hjælpelodser og ca. 3-4 årsværk lodser kan derfor give en besparelse på ca. 2,3 mio. kr.¹⁶

6.2 Kapacitetsudnyttelsen af lodsvæsenets bådmænd

Udgifterne til lodsvæsenets bådmænd udgjorde i hvert af årene 2000 til 2002 omkring 20 pct. af lodsvæsenets samlede årlige udgifter. I 2002 var udgiften til bådmænd på 35,9 mio. kr. Fra 2000 til 2002 er antallet af bådmændsårsværk faldet fra 111,3 til 103,5, men lønudgiften pr. bådmændsårsværk er i samme periode steget med 20 pct. Antallet af bådmænd har derfor væsentlig

indflydelse på lodsvæsenet totale udgifter, og det er derfor vigtigt at bådmændenes produktivitet er i top. Med de data, som Konkurrencestyrelsen har til rådighed, er det muligt at vurdere kapacitetsudnyttelsen af bådmændene for lodsvæsenet samlet set og mellem de forskellige lodserier. Desuden kan resultaterne fra benchmarkingrapporten også kaste lys over bådmændenes produktivitet i forhold til produktiviteten i de andre nordiske lodsmyndigheder.

Det totale antal driftstimer for lodsvæsenets bådmænd er faldet med ca. 14 pct. i perioden 1997 til 2002, jf. tabel 6.4. Antal driftstimer pr. bådmandsårsværk er i samme periode faldet med 2 pct. fra 230 timer til 225 timer. Kapacitetsudnyttelsen af bådmænd er derfor forringet fra 1997 til 2002.

Tabel 6.4: Antal driftstimer for alle bådmænd og pr. bådmænd 1997-2002

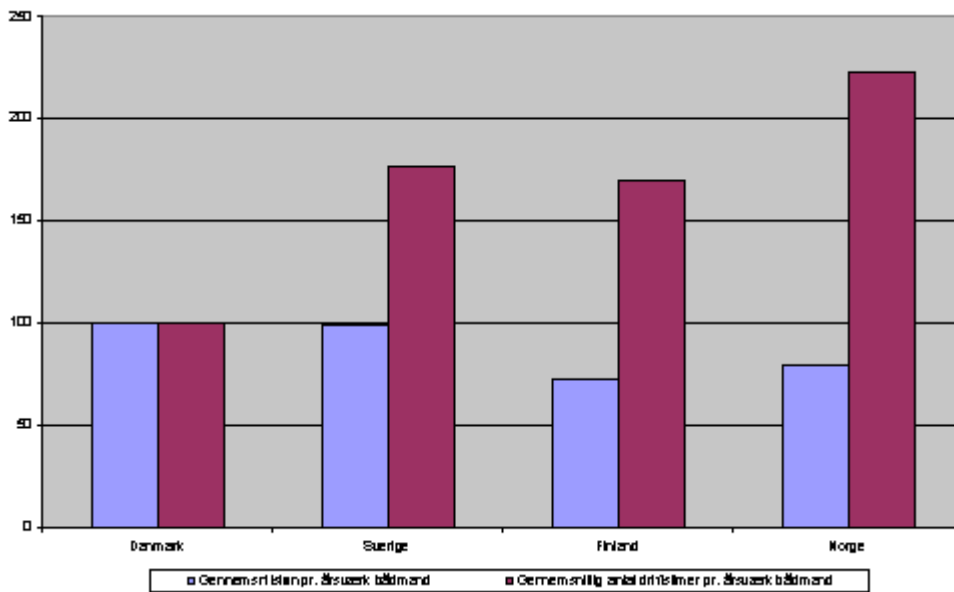
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Total antal driftstimer	27.118	26.681	24.190	23.882	23.281	23.286
Antal lodsninger	21.146	22.153	21.146	18.666	18.183	18.228
Årsværk bådmænd	118,0	110,0	114,5	111,3	107,2	103,5
Antal driftstimer pr. bådmænd	230	243	211	215	217	225

Kilde: For 1997: Egne beregninger på baggrund af data fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999. Data for 1998 til 2002: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet.

Anm.: For 2001 og 2002 er driftstimerne for Hundested, hvor bådmændstjenesten er udliciteret, på henholdsvis 160 og 164 timer fratrukket det totale antal driftstimer og antal driftstimer pr. bådmænd.

Benchmarkingen af de nordiske lodsmyndigheder viste, at Danmark havde den ringeste kapacitetsudnyttelse af bådmændene i de nordiske lande. Samtidig havde de danske bådmænd de højeste lønninger blandt de nordiske bådmænd, jf. figur 6.4.

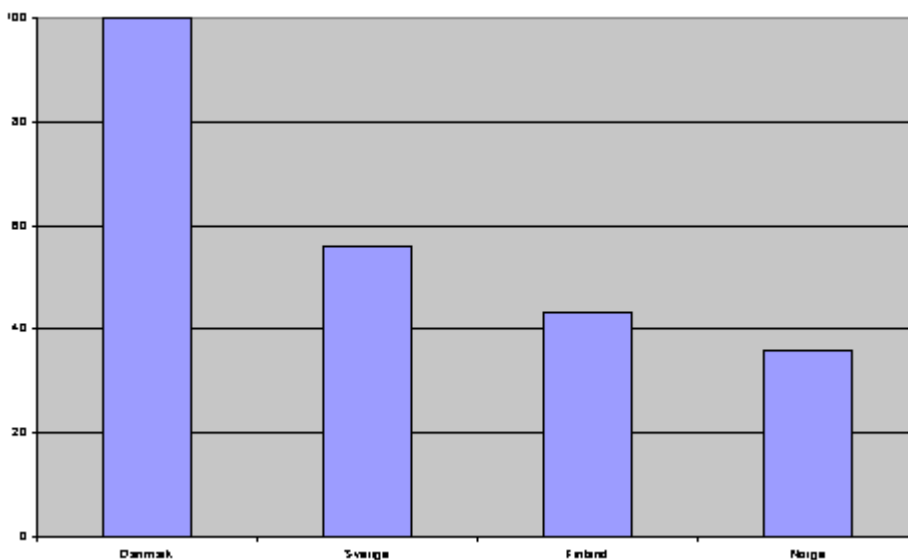
Figur 6.4: Gennemsnitsløn pr. årsværk bådmænd og det gennemsnitlige antal driftstimer pr. årsværk bådmænd 1997 (Danmark indeks=100)

Kilde: Egne beregninger på data fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999.

Dette betyder samlet, at lodsvæsenet i 1997 havde klart den højeste bådmandsløn pr. driftstime, jf. figur 6.5.

Figur 6.5: Gennemsnitlig bådmandsløn pr. driftstime 1997 (Danmark indeks=100)

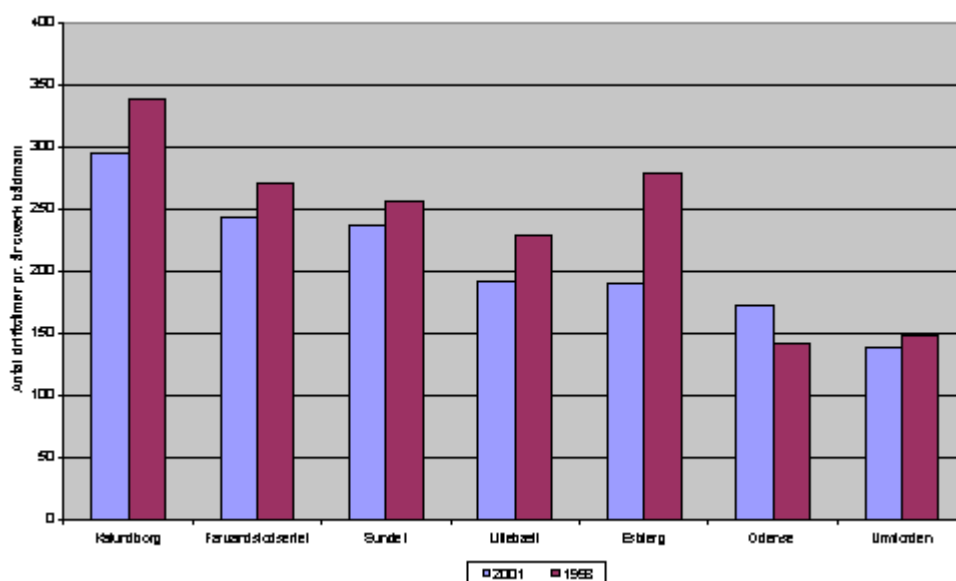

Kilde: Egne beregninger på data fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999.

Ifølge benchmarkingrapporten benyttede lodsvæsenet i 1997 118 årsværk bådmand. På denne baggrund blev det konkluderet, at for at nå det nordiske gennemsnit for kapacitetsudnyttelse af

bådmænd skulle antallet af bådmænd reduceres med 38 årsværk, og for at nå bedste praksis skulle antallet af bådmænd reduceres med 41 årsværk. Det var derfor muligt at opnå besparelser på op mod 1/3 af det samlede antal bådmænd i lodsvæsenet, så lodsvæsenet samlet havde omkring 80 årsværk bådmænd. Forbruget af bådmænd i lodsvæsenet var i 2002 på ca. 103 årsværk. I forhold til benchmarkingrapportens resultater er der derfor stadig potentiale for effektivitetsgevinster svarende til ca. 23 årsværk bådmænd. Dette effektiviseringspotentiale understreges af, at antallet af driftstimer pr. bådmandsårsværk i perioden fra 1997 til 2002 er faldet svagt, jf. tabel 6.4. Der er derfor ikke sket en tilstrækkelig tilpasning i antallet af bådmandsårsværk sammenlignet med de øvrige nordiske lande.

Figur 6.6: Antal driftstimer pr. årsværk bådmænd i 1998 og 2001

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet.

Der var både i 1998 og 2001 store forskelle i de hidtidige 7 lodseriers kapacitetsudnyttelse af bådmænd, jf. figur 6.6. For alle 7 lodserier undtagen Odense lodseri skete der desuden en forringelse af kapacitetsudnyttelsen af bådmænd fra 1998 til 2001. Der er flere veje til at opnå en bedre ressourceudnyttelse af lodsvæsenets bådmænd. Benchmarkingrapporten viste, at lodserier med et højt samlet antal driftstimer har bedre mulighed for at opnå et højt antal driftstimer pr. bådmænd. Men eftersom behovet for bådmænd ifølge Farvandsvæsenet ikke reguleres af antallet af lodserier kan det derfor ikke forventes, at de nuværende tre lodserier kan opnå en kapacitetsudnyttelse end de lodserier, der havde den bedste kapacitetsudnyttelse i 2001.

En besparelse på omkostningerne til bådmænd kræver derfor en yderligere indsats for at anvende ressourcerne på tværs af lodsstationerne indenfor et lodseri. Konkurrencestyrelsen vurderer samlet, at under den nye struktur for lodsvæsenet vil det på den måde være muligt at reducere antallet af bådmænd med 25 årsværk. Gennemsnitslønnen for et årsværk bådmænd var på 346.981 kr. i 2002, hvilket betyder, at der er et besparingspotentiale på ca. 8.7 mio. kr. Der findes flere veje til direkte eller indirekte at realisere denne besparelse:¹⁷

- Vurdere om antallet af bådmænd i besætningerne er optimalt

- Reducere antallet af besætninger af bådmænd
- Reducere antallet af lodsstationer
- Reducere antallet af lodsåde, der kræver store besætninger af bådmænd
- Ændre lodsernes provisionsløn, så den giver lodserne incitament til optimalt ressourceforbrug
- Udlicitering af bådmandstjenester

Farvandsvæsenet har primært fokuseret på mulighederne for udlicitering af bådmandstjenesterne. Således har bådmandstjenesten i Hundested været udliciteret på forsøgsbasis siden 2000. Det fremgår af Farvandsvæsenets virksomhedsregnskab for 2001, at erfaringerne med udliciteringen i Hundested tyder på, at der kan opnås yderligere besparelser ved udbud af flere bådmandstjenester. Farvandsvæsenet konkretiserer imidlertid ikke, hvor store besparelser udliciteringen giver anledning til. Udlicitering er dog kun én af mulighederne for at opnå besparelser på bådmandstjenesterne, jf. ovenstående liste. Det er derfor Konkurrencestyrelsens vurdering, at Farvandsvæsenet bør overveje alle eksisterende muligheder for at opnå besparelser på bådmandstjenesterne. Farvandsvæsenet har oplyst, at prækvalifikation og udbudsrunder for yderligere 6 lodsstationer er i gang i efteråret 2003.

6.3 Lodsvæsenets forbrug af administrationsomkostninger

Udgiften til lodsvæsenets administrative personale udgjorde i perioden 2000 til 2002 ca. 3 pct. af lodsvæsenets samlede årlige udgifter. I 2002 var udgiften til kontorphonale på 6,0 mio. kr. Antallet af kontorphonaleårsværk er steget i perioden fra 1997 til 2002 og er på 18,9 årsværk i 2002. Benchmarkingrapporten viste ved brug af data fra 1997, at der ikke kunne opnås nævneværdige besparelser for lodsvæsenets kontorphonale sammenlignet med lodsmyndighederne i de andre nordiske lande.

For at vurdere lodsvæsenets nuværende administrative ressourcer er det relevant at se på kontorphonaleårsværk i forhold til det samlede antal årsværk og antal lodsninger. Da en del af kontorphonalelets administrative opgaver er direkte knyttet til driften af lodserierne, er det naturligt at forvente, at en nedgang i det samlede antal årsværk og antal lodsninger vil kunne resultere i færre kontorphonaleårsværk. Siden 1997 er kontorphonalelets andel af det samlede antal årsværk imidlertid steget, og antallet af lodsninger pr. kontorphonaleårsværk er faldet, jf. tabel 6.5.

Tabel 6.5: Kapacitetsudnyttelse af lodsvæsenets kontorphonale 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Årsværk kontorphonale	17,6	17,9	17,3	17,3	19,2	18,9
Total antal årsværk lodsvæsenet	255	251	251	245	241	237
Antal lodsninger	21.146	20.465	19.351	18.666	18.183	18.228
Årsværk kontorphers. i pct. af total årsværk	6,9	7,1	6,9	7,1	8,0	8,0
Antal lodsninger pr. årsværk kontorphers.	1.201	1.146	1.119	1.079	947	963

Kilde: Farvandsvæsenet og egne beregninger.

Det kan derfor ikke udelukkes, at lodsvæsenet også kan effektivisere ressourceforbruget af kontorpersonalet. Benchmarkingrapporten anviser to generelle skridt, der kan bruges til at effektivisere lodsvæsenets administration. For det første kan de administrative funktioner, der ikke omfatter bestillingskontorer, centraliseres. lodsvæsenets nye struktur skulle gerne give mulighed for at opnå denne type effektivisering. For det andet kan lodseriernes bestillingskontorer centraliseres og automatiseres, *eller* lodsbestillingsopgaverne kan overføres til lodseriernes bådmænd. Begge disse løsningsforslag må ventes at kunne give yderligere effektiviseringer. Ved at centralisere bestillingskontorerne kan der opnås en bedre overordnet planlægning i lodsvæsenet, hvilket kan effektivisere det generelle ressourceforbrug. Ved at uddelegere lodsbestillingsopgaverne til bådmændene er det derimod muligt at forbedre bådmændenes kapacitetsudnyttelse og reducere lodsvæsenets kontorpersonele.

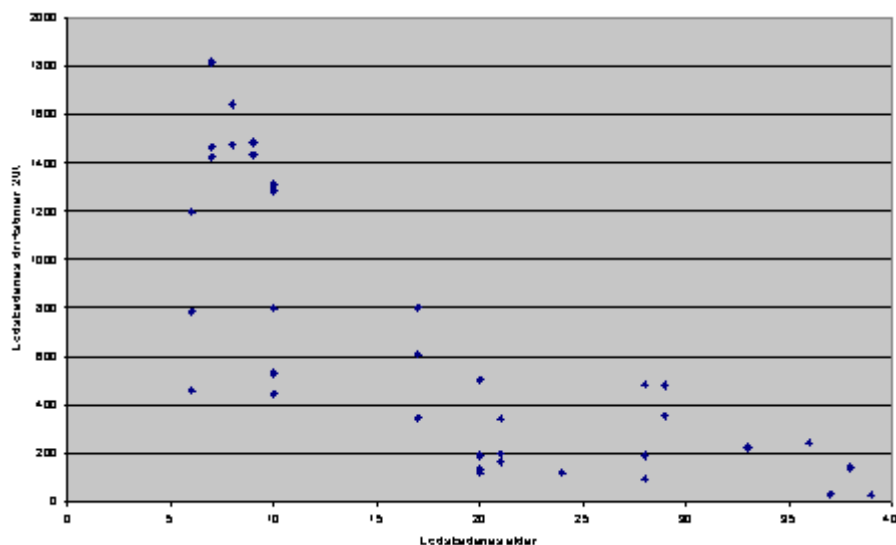
For eksempel benytter Sundet lodseri 6 årsværk på personalegruppen lodsvagter, der udelukkende har ansvar for lodsbestillingen ved Sundet lodseri. Et forbrug på lodsvagter i ét lodseri, der udgør ca. 30 pct. af lodsvæsenets samlede kontorpersoneleårsværk må betragtes som meget højt, og det bør overvejes om bådmændene ved Sundet lodseri kan overtage en del af lodsvagternes funktioner. Endelig viste benchmarkingrapporten, at ressourceforbruget på lodsformændenes administrative opgaver og Farvandsvæsenets tilsyn kunne mere end halveres, hvorved der kunne spares op mod 5,9 årsværk. Således må det forventes, at lodsvæsenets nye struktur også kan bidrage til besparelser på lodsformændenes administrative opgaver.

6.4 Lodsbådernes kapacitetsudnyttelse og udgifterne til leje, drift og vedligeholdelse af lodsbådene

Ved udgangen af 2002 benyttede lodsvæsenets 38 lodsbåde, hvoraf lodsvæsenet lejer tre af bådene. Lodsvæsenets 35 lodsbåde havde ved udgangen af 2002 en bogført værdi på ca. 30 mio. kr., og lodsbådene udgjorde dermed $\frac{1}{4}$ af lodsvæsenets samlede aktiver. I 2002 havde lodsvæsenet driftsudgifter til leje af de tre lodsbåde på ca. 2 mio. kr. Dertil kommer de generelle driftsudgifter til energi og vedligeholdelse af lodsbåde, der samlet beløb sig til ca. 11 mio. kr. i 2002. Lodsvæsenets totale driftsudgifter til lodsbåde var derfor på ca. 13 mio. kr. 2002.

Der er store forskelle i de 38 lodsbådes alder. Således er der 16 lodsbåde, der er 0 til 10 år gamle, 12 både er 17 til 24 år gamle og de resterende 10 er mellem 28 til 39 år gamle. Den nyeste af de 38 lodsbåde, som lodsvæsenet havde ved udgangen af 2002, er leveret til lodsvæsenet i november 2002.¹⁸ Lodsbådernes aldersspredning medvirker til, at der er stor forskel på lodsbådernes kvalitet, ydeevne og sikkerhed. Farvandsvæsenets opgørelser over antal driftstimer pr. lodsbåde viser meget store forskelle i udnyttelsen af lodsvæsenets både, jf. figur 6.7. Den dårligste udnyttelsesgrad findes blandt de ældre lodsbåde.

Figur 6.7: Udnyttelsen af lodsbåde i 2002 fordelt efter alder.

Kilde: Farvandsvæsenet.

Anm.: Der er kun medtaget de 37 lodsbåde, der har været i brug i hele år 2002.

De meget store forskelle i udnyttelsen af lodsbådene tyder på, at lodsvæsenets brug af lodsbåde er uhensigtsmæssig og ineffektiv.

Konkurrencestyrelsen har analyseret udviklingen i kapacitetsudnyttelsen af lodsbådene for lodsvæsenet samlet set og samtidig sammenlignet de forskellige lodseriers udnyttelse af deres lodsbåde for at vurdere det samlede forbedringspotentiale. Som tidligere beskrevet er lodsvæsenets totale antal driftstimer for lodsbådene faldet fra 1997 til 2002, jf. tabel 6.6. I denne periode har lodsvæsenet haft 37 lodsbåde, der har været i brug i alle årene. Det gennemsnitlige antal driftstimer pr. båd er derfor faldet med 14 pct. fra 733 i 1997 til 630 i 2002. Nedgangen i det totale antal driftstimer siden 1997 har ikke resulteret i en tilsvarende tilpasning af antallet af lodsbåde.

Tabel 6.6: Kapacitetsudnyttelsen af lodsbåde 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Total antal driftstimer	27.118	26.430	23.968	23.683	23.441	23.315
Antal lodsninger	21.146	22.153	21.146	18.666	18.183	18.228
Antal lodsbåde	37	37	37	37	37	37
Antal driftstimer pr. lodsbåd	733	714	648	640	634	630

Kilde: For 1997: Egne beregninger på baggrund af data fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", februar 1999. Data for 1998 til 2002: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet.

Anm.: Total antal driftstimer medtager kun driftstimer for de lodsbåde, der har været i brug hele året. Samtidig omfatter antallet af lodsbåde kun de både, der har været i brug hele året. Der er derfor ikke medtaget de 6 lodsbåde som lodsvæsenet solgte i 1997 og den lodsbåd der blev taget i brug i november 2002.

Den meget store forskel i benyttelsen af lodsbådene i forhold til bådenes alder gælder ikke kun for 2002, men viser sig også for andre år, jf. tabel 6.7. I 2002 sejlede hver af de 15 nyeste lodsbåde, der har været i brug i hele året, i gennemsnit mere end fem gange så mange timer, som hver af de 10 ældste lodsbåde. De 15 nyeste lodsbåde havde både i 1998 og 2002 $\frac{3}{4}$ af det totale antal driftstimer, jf. tabel 6.7.

Tabel 6.7: Kapacitetsudnyttelse af lodsvæsenets lodsbåde i forhold til alder for 1998 og 2002

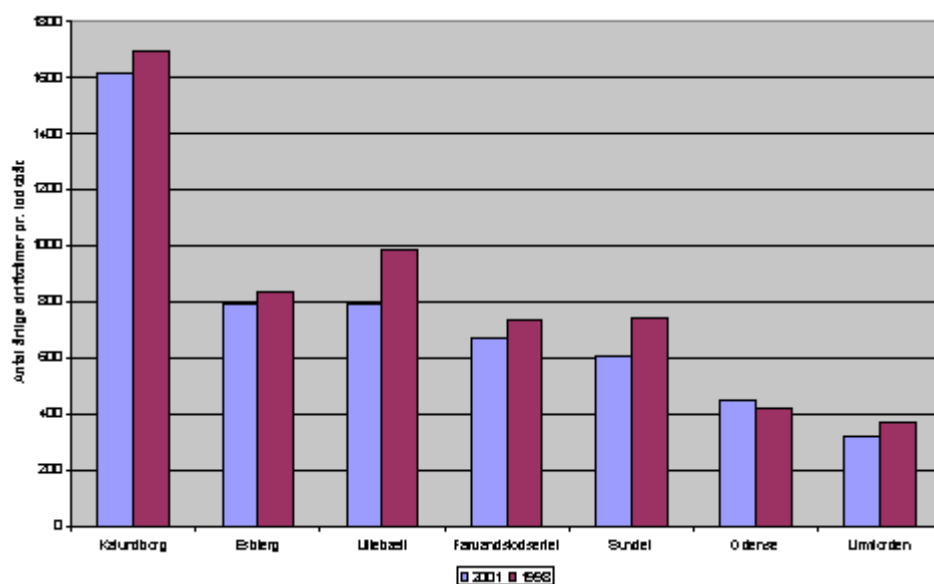
Lodsbådenes alder	Antal lodsbåde	Gennemsnitligt antal driftstimer pr. båd 1998	Andel i pct. af samlede antal driftstimer for 1998	Gennemsnitligt antal driftstimer pr. båd 2002	Andel i pct. af samlede antal driftstimer for 2002
0-10 år	15	1.328	75,4	1.161	74,7
17-24 år	12	357	16,2	303	15,6
28-39 år	10	223	8,4	227	9,7

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet.

Anm.: Lodsbådenes alder er inddelt efter lodsbådenes nuværende alder. Total antal driftstimer medtager kun driftstimer for de fartøjer, der har været i brug hele året. Samtidig omfatter antallet af lodsbåde kun de både, der har været i brug hele året. Den lodsbåd der blev taget i brug i november 2002 er derfor ikke medtaget.

Effektiviseringspotentialet i lodsvæsenets anvendelse af lodsbåde understreges også af, at der blandt de hidtidige 7 lodserier var store forskelle i anvendelsen af lodsbådene. Forskellene var meget tydelige både for 1998 og 2001. Ved at udnytte potentialet i den administrative sammenlægning, kan sammenlægningen af lodserier i 2002 give lodsvæsenet mulighed for at skære ned på antallet af lodsbåde, da flere lodsstationer nu kan deles om et færre antal reservebåde. Desuden bør sammenlægningen kunne give anledning til at nedlægge en eller flere lodsstationer, hvilket kan muliggøre frasalg af lodsbåde.

Figur 6.8: Lodseriernes kapacitetsudnyttelse af lodsbåde i 1998 og 2001

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet

I benchmarkingrapporten blev det konkluderet, at lodsvæsenet ved at nå op på bedste praksis blandt de nordiske lande kun ville have brug for 27 lodsbåde. Nedgangen i antallet af driftstimer siden 1997 og sammenlægningen af lodserierne i 2002, må betyde, at lodsvæsenet har mulighed for yderligere at effektivisere brugen af lodsbåde. Det er derfor Konkurrencestyrelsens vurdering, at lodsvæsenet maksimalt har behov for 27 lodsbåde. Det betyder, at 11 ud af de nuværende 38 lodsbåde kan undværes. Således kunne Lodsreguleringsfonden frasælge de 8 ældste lodsbåde som den ejer, og Lodsreguleringsfonden kunne ophøre med leje af de tre lodsbåde som den på nuværende tidspunkt lejer. I første omgang ville dette føre til besparelser på lodsvæsenets lejeudgifterne. Men de ældste lodsbåde er samtidig de dyreste både at vedligeholde pr. driftstime, jf. tabel 6.8, hvilket ikke blot kan skyldes deres alder, men også den lave udnyttelsesgrad. Et frasalg af de ældste både vil derfor også kunne give besparelser på vedligeholdelsesomkostningerne.

Tabel 6.8: Antal driftstimer og vedligeholdelsesomkostninger for 2002

Lodsbådenes alder	Antal lodsbåde	Gennemsnitlige vedligeholdelsesomkostninger pr. båd kr.	Vedligeholdelsesomkostning pr. driftstime kr.
0-10 år	15	297.430	256
17-24 år	12	100.132	330
28-39 år	10	104.925	463

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Farvandsvæsenet.

Anm.: Total antal driftstimer medtager kun driftstimer for de fartøjer, der har været i brug hele året. Samtidig omfatter antallet af lodsbåde kun de både, der har været i brug hele året. Den lodsbåd der blev taget i brug i november 2002 er derfor ikke medtaget.

Såfremt de næstældste lodsbåde havde udført de ældste bådes 2265 driftstimer for 2002, kunne der på baggrund af resultaterne i tabel 6.8 have været opnået en besparelse svarende til ca. 0,3 mio. kr.¹⁹ Et frasalg af de ældste lodsbåde kunne derfor lede til en årlig besparelse på 0,3 mio. kr. Dertil kommer at, lodsvæsenet kunne opnå en engangsindtægt ved frasalg af de 8 ældste lodsbåde, og hvis lodsbådene kunne sælges til den bogførte værdi kunne der opnås en indtægt på ca. 1 mio. kr.

Konkurrencestyrelsen vurderer derfor, at et frasalg af 11 lodsbåde ville kunne give en årlig besparelse på 2,1 mio. kr. i lejeudgifter og på 0,3 mio. kr. i vedligeholdelsesomkostninger. Den samlede årlige besparelse på lodsvæsenets driftsudgifter er derfor på 2,4 mio. kr., og dertil kommer en engangsindtægt på 1 mio. kr.

6.5 Lodsvæsenets rejsepenge og rejseudgifter

Lodsvæsenet opkræver udover taksterne for selve lodsningerne også rejsepenge, der har til formål at dække lodsernes udgifter til befordring til og fra lodsningens slutdestination. I 2002 opkrævede lodsvæsenet 10,2 mio. kr. i rejsepenge. Rejsepengenes andel af lodsvæsenets samlede indtægter har været stabil omkring ca. 5 pct. i årene 1997 til 2002. I alle år siden 1997 har udbetalingen af rejsegodtgørelse til lodsvæsenets lodser været større end de opkrævede rejsepenge, jf. tabel 6.9.

Tabel 6.9: Lodsvæsenets rejsepenge og rejseudgifter 1996-2002, 1.000 kr.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Opkrævede rejsepenge	8.443	9.451	9.329	9.117	9.399	10.191
Udbetalt godtgørelse til rejseudgifter	9.533	9.677	9.733	9.962	10.891	12.656
Difference	-1.091	-226	-404	-845	-1.492	-2.464
Samlet antal lodsninger	21.146	20.465	19.351	18.666	18.183	18.228
Rejsepenge pr. lodsning kr.	399	462	482	488	517	559
Rejsegodtgørelse pr. lodsning kr.	451	473	503	534	599	694

Kilde: Årsregnskab for lodsvæsenet og Lodsreguleringsfonden 1996-2002.

Overskud eller underskud på lodsvæsenets rejsepenge og rejseudgifter bliver overført til en rejsepulje, som skal balancere over en årrække. På nuværende tidspunkt er der akkumuleret et samlet underskud på 6,2 mio. kr. i rejsepuljen. Der er således ikke sket en løbende tilpasning i lodsvæsenets brug af rejsegodtgørelse i forhold til de opkrævede rejsepenge. Farvandsvæsenet konstaterer denne udvikling i sit virksomhedsregnskab for 2002, men anviser ikke nogen form for løsning. Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at lodsvæsenet kan tilpasse forbruget af rejsegodtgørelse gennem bedre koordinering af lodsernes rejseaktivitet og benyttelse af mere omkostningseffektive befordringsmidler. For eksempel bør en lods kun benytte taxa som befordringsmiddel, når dette er påkrævet for at lodsens kan nå en given tidsfrist.

Konkurrencestyrelsen er opmærksom på, at en reduktion i antallet af lodser fx ved effektiviseringer kan lede til større befordringsudgifter for lodserne. Sammenlægningen af lodserierne betyder dog også, at lodseriernes geografiske områder bliver større, og det er samtidig lodsvæsenets målsætning

at øge samarbejdet mellem de 3 nye lodserier. En større grad af samarbejde indenfor de nye lodsområder må også kunne reducere lodsvæsenets samlede rejseudgifter. Samlet set er det Konkurrencestyrelsens vurdering, at lodsvæsenet kan og bør opnå balance mellem de nuværende rejsepenge og rejseudgifter, hvilket i forhold til lodsvæsenets årsregnskab for 2002 betyder en reduktion i lodsvæsenets rejseudgifter på ca. 2,5 mill. kr.

6.6 Samlet vurdering af besparelspotentialet på lodsvæsenets udgifter

På baggrund af ovenstående analyse kan der opnås følgende besparingspotentiale på lodsvæsenets driftsudgifter:

- Lodser: Reduktion på ca. 5 årsværk hjælpelodser og ca. 3-4 årsværk lodser - besparelse: ca. 2,3 mio. kr.
- Bådmænd: Reduktion på ca. 25 årsværk – besparelse: ca. 8,7 mio. kr.
- Lodsåde: Ophør af bådleje og reduktion i vedligeholdelsesomkostninger – besparelse: ca. 2,4 mio. kr.
- Rejseudgifter: Balance på rejsepenge og rejseudgifter – besparelse ca. 2,5 mio. kr.

Konkurrencestyrelsen vurderer derfor samlet, at der kan spares ca. 16 mio. kr. på lodsvæsenets driftsudgifter. Det svarer til ca. 9 pct. af lodsvæsenets driftsudgifter i 2002. Såfremt dette effektiviseringspotentiale indfries, så har lodsvæsenet mulighed for at reducere sine takster tilsvarende og stadig opnå det samme overskud. I 2002 havde lodsvæsenet indtægter fra lodsninger (eksklusive rejsepenge) på 183,3 mio. kr. En besparelse på lodsvæsenets udgifter på 16 mio. kr. og en tilsvarende nedgang i lodsvæsenets indtægter kunne føre til en reduktion af lodsvæsenets takster for lodsninger ca. 9 pct.

Hertil kommer engangsindtægter ved frasalg af lodsstationer og lodsåde eller besparelser på lejeudgifter ved ophør af leje af lodsstationer. Eventuelle engangsindtægter herved kan benyttes til at modernisere flåden af lodsåde.

6.7 Lodsvæsenets driftsoverskud og råderum for takstnedsættelser

Konkurrencestyrelsen har også vurderet, hvorvidt lodsvæsenets nuværende indtjening giver mulighed for at reducere lodsvæsenets takster. Udviklingen i antallet af lodsninger og lodsvæsenets omsætning og driftsoverskud før afskrivninger har været stabil i 2001 og 2002. Således udførte lodsvæsenet i 2001 og 2002 henholdsvis 18.183 og 18.228 lodsninger og driftsoverskuddet før afskrivninger var på henholdsvis 18,2 mio. kr. og 18,0 mio. kr. Såfremt der *ikke* opnås effektivitetsforbedringer må dette niveau for antallet af lodsninger og driftsoverskud før afskrivninger forventes også at være tilfælde for 2003 og fremtidige år. På nuværende må lodsvæsenet derfor på lang sigt forventes at have et årligt overskud før afskrivninger på ca. 18,0 mio. kr. Såfremt dette overskud før afskrivninger giver anledning til et betragteligt fremtidigt årligt overskud efter afskrivninger, så er der rum for at reducere lodsvæsenets takster.

For at vurdere lodsvæsenets langsigtede driftsoverskud efter afskrivninger (herefter blot kaldt det langsigtede overskud) er det nødvendigt at estimere de årlige investeringer, der er nødvendige for at

lodsvæsenet kan opretholde det nødvendige kapitalapparat. De store udsving i lodsvæsenets afskrivninger, jf. tabel 4.3, skyldes primært, at lodsvæsenet før 2002 benyttede saldoafskrivningsprincippet. Lodsvæsenets afskrivninger er derfor ikke et særlig godt estimat for lodsvæsenets fremtidige årlige investeringer. Konkurrencestyrelsen har derfor vurderet det fremtidige investeringsbehov ud fra lodsvæsenets investeringer fra 1995 til 2001 og det nuværende og fremtidige behov for investeringer i lodsbåde.

Investeringerne i lodsbåde udgør den væsentligste del af lodsvæsenets investeringer, der er større end 0,5 mio. kr. Fra 1995 til 1997 investerede lodsvæsenet 51,3 mio. kr. (løbende priser) i lodsbåde, mens lodsvæsenet ikke foretog investeringer fra 1998 til 2001. Fra 1995 til 2001 investerede lodsvæsenet samlet ca. 3,1 mio. kr. (løbende priser) i andre aktiver, fordelt på 2,2 mio. kr. i anlægsaktiver og 0,8 mio. kr. til edb. lodsvæsenets samlede investeringer fra 1995 til 2001 var derfor på 55,3 mio. kr.

Det relevante udgangspunkt for lodsvæsenets fremtidige investeringer i nye lodsbåde er, at lodsvæsenet kan opretholde en flåde af brugbare lodsbåde på i alt 27 lodsbåde. Af de nuværende 27 yngste lodsbåde, er der 11 lodsbåde, der er mellem 17 og 24 år gamle og 16 lodsbåde er 0 til 10 år gamle. Farvandsvæsenets opgørelse over lodsvæsenets både viser, at den forventede levetid for de fleste både er på 20 år. En løbende udskiftning af lodsvæsenets flåde på 27 både kræver derfor en gennemsnitlig investering på 1,35 både om året.²⁰ Prisen pr. lodsbåd for de både som lodsvæsenet har erhvervet siden 1995 ligger på ca. 7 mio. kr. Det betyder den gennemsnitlige årlige udgift til investeringer i lodsbåde er på ca. 9,5 mio. kr. lodsvæsenets behov for investeringer i andre aktiver kan på baggrund af perioden 1995 til 2001 estimeres til maksimalt 0,6 mio. kr. årligt. Der ud over har lodsvæsenet behov for et råderum til at foretage uforudsete investeringer, der kan estimeres til 0,4 mio. kr. Samlet set er det derfor Konkurrencestyrelsens vurdering, at Lodsvæsenet årligt har et investeringsbehov på ca. 10,5 mio. kr.

Med et årligt driftsoverskud før afskrivninger på ca. 18,0 mio. kr. og et årligt investeringsbehov på ca. 10,5 mio. kr. har lodsvæsenet en årlig positiv pengestrøm efter investeringer på 7,5 mio. kr., der vil betyde yderligere akkumulering af aktiver i lodsvæsenet. Denne fremskrivning af lodsvæsenets økonomi understøttes af udviklingen i lodsvæsenets økonomi i de senere år, hvor lodsvæsenet har opbygget en solid likviditet. I stedet for denne årlige positive pengestrøm kan lodsvæsenet tilgodese dets kunder og blive mere konkurrencedygtige ved at nedsætte lodsvæsenets takster svarende til den årlige positive pengestrøm. I 2002 havde lodsvæsenet indtægter fra lodsninger og rejsepenge på 183,3 mio. kr. En reduktion af lodsvæsenets indtægter fra lodsninger og rejsepenge svarende til 7,5 mio. kr. kunne således opnås ved at reducere lodsvæsenets takster for lodsninger og rejsepenge med ca. 4 pct.

Uafhængigt af Konkurrencestyrelsens analyse har Forsvarsministeriet pr. 1. september 2003 nedsat lodstaksterne med netop 4 pct.

6.8 Lodsvæsenets forsyningspligt og den økonomiske udligningen mellem lodserierne

Som tidligere beskrevet afholder Lodsreguleringsfonden lodseriernes udgifter. Dette sikrer, at lodserierne kan opnå finansiering såfremt de har et underskud på driftsindtægterne fratrukket driftsudgifterne. Der sker derfor ikke en automatisk tilpasning af de enkelte lodseriers samlede driftsindtægter og –udgifter, og Lodsreguleringsfonden foretager derfor i praksis økonomisk

udligning mellem lodserierne. For at få et korrekt billede af de enkelte lodseriers faktiske driftsoverskud er det nødvendigt at allokere alle lodsvæsenets omkostninger, inklusive Lodsreguleringsfondens udgifter og afskrivninger, ud på lodserierne. Konkurrencestyrelsen har for 2001 beregnet hver lodseris driftsoverskud og dernæst allokere omkostninger afholdt af Lodsreguleringsfonden ud på de hidtidige 7 lodserier, jf. tabel 6.10. En sammenligning af de hidtidige 7 lodseriers samlede indtægter og driftsoverskud for 2001 viser, at der var stor forskel mellem de forskellige lodseriers økonomiske situation.

Tabel 6.10: Nettooverskuddet for de hidtidige 7 lodserier 2001

	Drifts- resultat kr.	Fordelings- nøgle til fordeling af LRF's udgifter	Lodse- riernes andel kr.	Fordelings- nøgle til LRF's afskrivninger	Lodse- riernes andel kr.	Netto- overskud kr.
Esbjerg	1.084.991	0,05	1.046.152	0,04	318.931	-280.092
Kalundborg	4.325.631	0,04	935.222	0,06	423.281	2.967.128
Lillebælt	5.815.095	0,11	2.401.434	0,11	868.988	2.544.673
Odense	-189.526	0,03	718.785	0,02	180.632	-1.088.943
Limfjorden	-2.039.559	0,09	2.049.240	0,06	453.248	-4.542.047
Farvandslodseriet	26.482.262	0,48	10.885.023	0,52	3.943.987	11.653.252
Sundet	5.136.667	0,20	5.192.347	0,19	1.415.915	-1.471.595
Lodsvæsenet	40.615.561	1,00	23.228.203	1,00	7.604.982	9.782.376

Kilde: Konkurrencestyrelsens beregninger af data fra Farvandsvæsenet.

Anm. 1: LRF er en forkortelse for Lodsreguleringsfonden.

Anm. 2: Lodseriernes driftsresultat angiver hver lodseris driftsoverskud rensat for overførsler til og fra Lodsreguleringsfonden.

Anm. 3: Fordelingsnøglen til fordeling af Lodsreguleringsfondens egne udgifter er beregnet som hver lodseris ordinære driftsudgifters andel af lodsvæsenets samlede ordinære driftsudgifter. Fordelingsnøglen til fordeling af Lodsreguleringsfondens afskrivninger er beregnet som hver lodseris driftsindtægters andel af lodsvæsenets samlede driftsindtægter.

Anm. 4: I lodsvæsenets nettooverskud er ikke medtaget Lodsreguleringsfondens øvrige indtægter og renteindtægter svarende til ca. 0,8 mio. kr. i 2001, da disse indtægter ikke kan henføres direkte til de enkelte lodseriers drift.

Nettooverskuddet for 2001 var negativt for Sundet lodseri og lodserierne i Esbjerg, Limfjorden og Odense, jf. tabel 6.10. Disse underskud mere end dækkes af de resterende lodserier som havde høje driftsoverskud. Udligningsfunktionen i Lodsreguleringsordningen har derfor den uheldige virkning, at uanset regionale forskelligheder i lodsefterspørgslen og lodsningernes typer, så er de enkelte lodserier ikke tvunget til at benytte deres ressourcer optimalt. Dette kunne ellers bidrage til et positivt driftsresultat, hvilket i sidste ende kunne dette lede til en nedsættelse af lodstaksterne.

Sammenlægningen af de 7 lodserier til nu tre lodserier kan betyde, at der nu sker en økonomisk udligning indenfor hver af de tre lodserier i stedet for imellem lodserierne. Når Sundet lodseri

videreføres som selvstændigt lodseri må det forventes stadig at have et nettounderskud. Det er derfor Konkurrencestyrelsens vurdering, at det i fremtiden er relevant at opgøre de enkelte lodseriers nettooverskud for derved at identificere, hvilke lodserier, der kan have et ineffektivt ressourceforbrug.

6.9 Lodsvæsenets takster sammenlignet med lodstaksterne i andre lande

Konkurrencestyrelsens undersøgelser af lodsområderne i andre lande har vist, at lodsområdet i de fleste lande er offentligt reguleret, og der eksisterer ikke fri adgang til lodserhvervet. Nogle lande, fx Holland, har imidlertid taget indledende skridt til en liberalisering af lodserhvervet. Desuden har konkurrencemyndighederne i nogle lande, fx Canada, foreslået en liberalisering af lodserhvervet blandt andet for at sikre lodsninger til markedsmæssige priser.

Konkurrencestyrelsen har undersøgt mulighederne for at sammenligne lodstaksterne i forskellige lande. Generelt er det dog svært at indhente information om taksterne for lodsninger i andre lande. Samtidig er sammenligninger af lodstakster i forskellige lande besværliggjort af forskelle i landenes farvande og typer af lodsninger og forskelle på lodsmyndighedernes takstsystemer.

I en række lande er lodsmyndighedernes takstsystem imidlertid udelukkende afhængig af skibenes størrelse og lodsningens længde eller varighed. Konkurrencestyrelsen har derfor valgt at sammenligne lodsvæsenets priser med priserne for lodsninger i disse lande. Dette har ført til en sammenligning af lodsvæsenets priser med priser for lodsninger i Sverige, Norge og Canada. I sammenligningen er der medtaget fradrag for segregerede ballasttanke, men der er ikke medtaget betaling for rejseafgifter. Desuden er der for lodsningerne på 110 og 390 sømil inkluderet takster for to lodser.

6.9.1 Sverige

Sjöfartsverket fungerer som lodsmyndighed i Sverige. I 1999 blev takstsystemet i Sverige ændret, hvilket betød at prisen for en lodsning overgik fra at være bestemt af lodsningens længde til at være bestemt af lodsningens varighed. Sjöfartsverket ønskede gennem denne ordning at opnå en bedre sammenhæng mellem indtægterne og omkostningerne ved en lodsning. Den samlede lodspris i Sverige består af en bestillingsafgift og lodsningsafgift. Bestillingsafgiften skal kun betales, når en bestilling foretages mindre end 5 timer før lodsningen skal påbegyndes. For lodsninger i åben sø skal der dog betales bestillingsgebyr, såfremt lodsbestillingen foretages mindre end 24 timer inden lodsningen skal påbegyndes. Lodsningsafgiften afhænger af lodsningens varighed og skibets BT og er stigende i disse to variabler. Når et skib benytter flere lodser, bliver lodsningsafgiften forhøjet med 50 pct. pr. lods. I nedenstående sammenligning er der kun medtaget bestillingsgebyr for lodsninger på 110 og 390 sømil.

6.9.2 Norge

I Norge fungerer Kystverket som lodsmyndighed og taksterne for lodsning fastsættes ved lov af Fiskeridepartementet. Taksten for lodsning i Norge består af et lodsberedskabsgebyr, som betales af alle skibe uanset om de medtager lods eller ej, og et lodsningsgebyr, der kun betales af skibe, der benytter lods. Betalingspligten for lodsberedskabsgebyret gælder for skibe, der benytter norsk farvand indenfor grundlinien eller når skibe tager lods ombord udenfor grundlinien. Lodsberedskabsgebyret kan enten betales som et gebyr for enkeltsejladser eller et engangsbeløb i

form af et årsgebyr, der kun gælder for et bestemt skib. Gebyret for enkeltsejladser afhænger af skibets BT og lodsningslængde i sømil uafhængigt af skibets BT. Årsgebyret afhænger kun af skibets BT. Lodsningsgebyret udregnes ud fra en timesats pr. påbegyndt times lodsning. Timesatsen er stigende i skibets BT. Som minimum skal skibe dog altid betale for det antal timer, der fremkommer ved at dividere den sejlede distance i sømil med 10, men ikke mindre end tre timer. Endelig betales der 50 pct. ekstra for hver ekstra lods når sådanne benyttes.

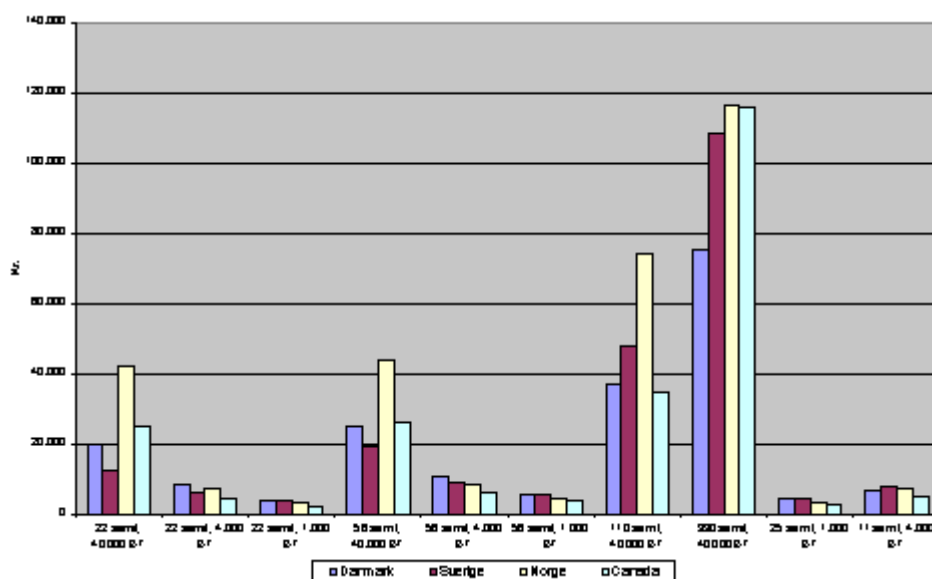
6.9.3 Canada - Pacific Pilotage Authority

I Canada er udførelsen af lodstjenester pålagt fire separate lodsmyndigheder, der hver har eneret på at udføre lodstjenester i en afgrænset del af Canadas kyst- og farvandsområder. Lodsmyndigheden *Pacific Pilotage Authority* (PPA) udfører således lodsninger i farvandene og floderne omkring Canadas stillehavskyst. Taksten for lodsninger udført af PPA består af to dele. På baggrund af skibets længde, bredde og dybgang udregnes skibets såkaldte *pilotage unit* – skibets lodsningsenhed – der findes ved at multiplicere skibets længde med dets bredde og dets dybgang. Lodsningsafgiften findes dernæst ved at multiplicere skibets lodsningsenhed med en fast faktor. Desuden består taksten af en timesats for den tid som lodsningen varer. Time satsen tredobles for det antal timer der ligger ud over de første 8 timer. Desuden betales der dobbelt timesats for hver ekstra lods, der benyttes.

Konkurrencestyrelsen har foretaget takstsammenligninger for de forskellige typer lodsninger, der blev beskrevet i tabel 3.4, for Danmark, Sverige, Norge og Canada, jf. figur 6.9.

Sammenligningerne viser, at de danske takster i flere tilfælde er relativt højere på lokal- og distancelodsninger og lodsninger med små skibe. Dette skyldes fx, at lodsberedskabsgebyret i det norske takstsystem stiger lineært i antallet af BT for skibe over 2.000 BT, hvilket gør det samlede gebyr relativt billigt for små skibe, men dyrere for store skibe. På gennemsejlingslodsninger er de danske takster relativt lave sammenlignet med de øvrige lande. Dette skyldes hovedsageligt, at der på disse lodsninger på 110 og 390 sømil er medtaget 2 lodser, hvilket er meget dyrere i takstsystemerne i Sverige, Norge og Canada. Hvor den danske lodstakst kun stiger med 10 pct. når der medtages en ekstra lods, så stiger taksterne med 50 pct. i Sverige og Norge og med 100 pct. i Canada.

Figur 6.9: Takster for forskellige typer af lodsninger i Danmark, Sverige, Norge og Canada

Kilde: Beregninger af takster for Danmark, Sverige og Norge er foretaget af Farvandsvæsenet og beregning af takster for Canada er foretaget af Konkurrencestyrelsen.

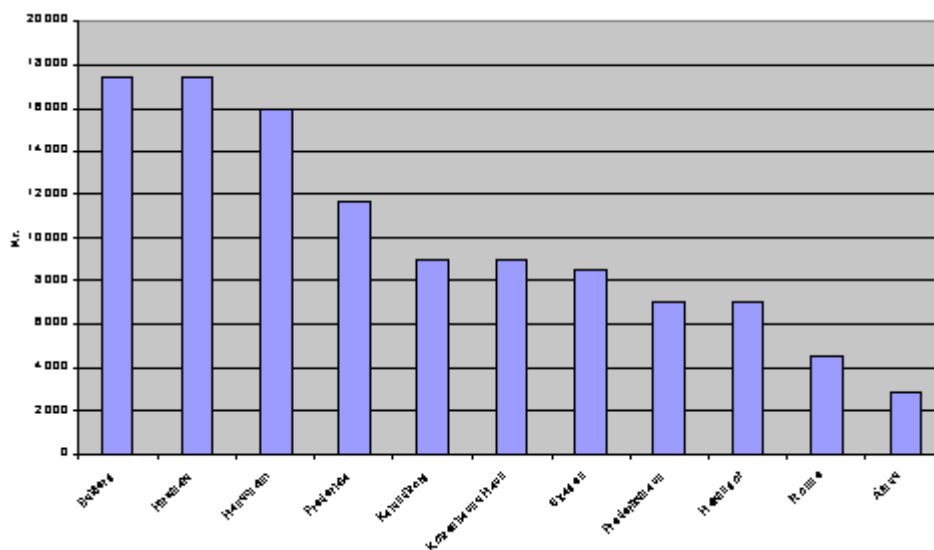
Anm. 1: Takster for Canada gælder kun for lodsmyndigheden *Pacific Pilotage Authority*.

Anm. 2: For lodsninger på 110 og 390 sømil er der for alle lande beregnet takster for lodsning med to lodser.

6.10 Lodsvæsenets takster sammenlignet med de autoriserede havnelodseres lodstakster

Som beskrevet tidligere har nogle af de autoriserede havnelodser deres eget takstsystem, som er forskelligt fra lodsvæsenets takstsystem. Det er derfor relevant at foretage en sammenligning af de autoriserede havnelodseres takster med lodsvæsenets takster for sammenlignelige havnelodsninger. Konkurrencestyrelsens sammenligning af havnelodsninger viser, at der er store prisforskelle mellem forskellige havne, jf. figur 6.10. De store prisforskelle skyldes i vidt omfang forskelle i besejlingsforhold og sværhedsgrad. Det er dog bemærkelsesværdigt, at i de havne, hvor priserne ikke følger lodsvæsenets takstsystem, er lodsninger klart billigst.

Figur 6.10: Lodsvæsenets og havnelodsernes priser

Note: Skagen, Rønne, Hanstholm, Århus og Hirtshals har egne autoriserede havnelodser. Alle havnelodser undtagen i Århus og Rønne følger lodsvæsenets takstsystem.

Anm.: I eksemplet er anvendt samme containerskib som i figur 3.1 på 14.120 BT, længde 155 m, bredde 25,30 m, dybgang 9,50 m.

Konkurrencestyrelsens undersøgelse af lodsvæsenets effektivitet viser, at:

- Lodsvæsenets lodser udnytter deres tid forholdsvis effektivt. Det skyldes, at provisionslønnen tilskynder lodserne til at skaffe stor indtjening til lodseriet. Lodsernes effektivitet er dog faldet siden 1997.
- Kapacitetsudnyttelsen af lodsbåde og særligt bådmænd er meget dårlig og er tilmed faldet siden 1997. Det skyldes blandt andet, at der forsat ikke er tilstrækkelige incitamentter til at reducere ressourceanvendelsen.
- Samlet vurderer Konkurrencestyrelsen, at der er et besparingspotentiale i lodsvæsenet på ca. 16 mio. kr. svarende til ca. 9 pct. af lodsvæsenet udgifter.
- Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at lodsvæsenets nuværende driftsoverskud gør det muligt at reducere lodsvæsenets takster med ca. 4 pct., selv når der tages højde for lodsvæsenets løbende behov for at udskifte lodsvæsenets lodsbåde.

7. Konkurrenceretlige klagesager vedrørende lodsvæsenet

Esbjerg Havn henvendte sig den 27. april 2002 til Konkurrencestyrelsen med anmodning om, at Konkurrencestyrelsen tog stilling til de ulige konkurrencevilkår, havnen mente at være udsat for. Henvendelsen drejede sig konkret om, at Esbjerg Havn efter ikrafttrædelsen af den ny havnelov 1. januar 2000 ikke længere har mulighed for at have en lods ansat, men må affinde sig med de takster, som farvandsvæsenets lodser kræver for lodsninger i Esbjerg.

Esbjerg Havn mener, at havnen stilles ulige i konkurrencen i forhold til for eksempel Århus Havn, som inden den ny havnelovs ikrafttræden havde etableret et autoriseret havnelodseri som en del af Århus Havns virksomhed. Efter havneloven kan havne, som inden lovens ikrafttræden udførte lodsning som en del af havnens ydelser, fortsætte med at gøre det også efter lovens ikrafttræden, mens havne, der ikke tidligere havde egen autoriseret havnelods, ikke længere har muligheden for at udføre lodsningsopgaver.

Konkurrencestyrelsen meddelte Esbjerg Havn, at styrelsen ikke kan foretage indgreb overfor konkurrenceforvridningen, eftersom forholdet er reguleret ved lov, jf. konkurrencelovens § 2, stk. 2.

Kalundborg Linesmen, som udfører fortøjning af skibe i Kalundborg havn, klagede den 7. oktober 2002 til Konkurrencestyrelsen over, at Farvandsvæsenets lodser i Kalundborg påfører Kalundborg Linesmen ubillig konkurrence. Dette giver sig blandt andet udtryk i, at lodsvæsenets lodser i Kalundborg ifølge Kalundborg Linesmen dels udfører opgaver i lodsernes private firma Kalundborg Bådservice i arbejdstiden som lodser, dels at lodserne anvender deres position som lodser til at påvirke skibe til at anvende Kalundborg Bådservice i forbindelse med fortøjning.

Kalundborg Linesmen har rettet henvendelse til Farvandsvæsenet med anmodning om at undersøge, om Farvandsvæsenets lodser i Kalundborg har holdt deres opgaver som lodser og aktiviteterne i den private virksomhed Kalundborg Bådservice skarpt adskilt. Farvandsvæsenet har dog ikke fundet påvist, at der er foregået sammenblanding af lodsernes offentlige opgaver og anden privat erhvervsvirksomhed, hvorfor Farvandsvæsenet ikke vil foretage sig videre i sagen.

Kalundborg Linesmen har derfor spurgt Konkurrencestyrelsen, om Farvandsvæsenets lodser må drive forretning, som er så tæt på opgaverne som lods, i konkurrence med andre private virksomheder, når disse ikke har samme muligheder for at konkurrere om selve lodsningsopgaverne. Konkurrencestyrelsen behandler de spørgsmål, der er rejst i klagen, som en del af nærværende generelle undersøgelse af lodsområdet.

Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at klagen fra Kalundborg Linesmen viser et eksempel på, at lodsvæsenets monopol kan hæmme andre virksomheders mulighed for at konkurrere på markederne for andre søfartsydelser. Selv når lodsvæsenets lodser holder deres aktivitet som lodser adskilt fra udførelsen af andre havnetjenesteydelser, vil lodserne have en forretningsmæssig fordel i forhold til andre virksomheder, idet lodserne har mulighed for at opnå en bedre tidsmæssig kapacitetsudnyttelse. Virksomheder som Kalundborg Linesmen kan derfor ikke opnå de economies of scope, som lodsvæsenets lodser kan opnå ved at udføre flere typer af søfartsydelser. Derved har lodsvæsenets lodser en omkostningsmæssig fordel i forhold til Kalundborg Linesmen.

Dertil kommer, at lodserne når de lodser skibe allerede har kontakt til skibene og allerede er ombord ved skibenes anløb til havnene. Dette må skønnes at give lodserne forretningsmæssige og omkostningsmæssige fordele i forhold til Kalundborg Linesmen. Endelig har lodserne mulighed for at tilbyde ”pakker” bestående af flere havnetjenesteydelser, som skibe efterspørger, herunder lodsydelsler. Derved har lodserne en yderligere forretningsmæssig fordel i forhold til Kalundborg Linesmen. Samlet set betyder disse effekter, at lodsvæsenets monopol på lodsydelsler bliver overført til andre markeder, hvilket i Kalundborg Linesmens tilfælde er markedet for fortøjning af skibe.

Ved at opgive lodsvæsenets eneret og give fri markedsadgang til lodserhvervet med krav om opfyldelse af uddannelse og erfaring, vil Kalundborg Linesmen som udgangspunkt have mulighed for at opnå de samme omkostnings- og forretningsmæssige fordele, som lodsvæsenets lodser har. lodsvæsenets lodser vil dog forsat have en omkostningsmæssig fordel, da de har lodsvæsenets aktiver til rådighed og er lønnet af lodsvæsenet. Dermed har lodsvæsenets lodser mindre indtjeningskrav end virksomheder som Kalundborg Linesmen.

Kalundborg Linesmen har desuden – med henblik på at blive autoriseret som havnelods i Kalundborg – henvendt sig til Farvandsvæsenet med anmodning om oplysninger om hvilke krav, der skal opfyldes for at blive lods. Hertil har Farvandsvæsenet blandt andet svaret, at praksis efter lodslovens § 4 er, at det er havnen, der skal indstille en konkret person til at blive autoriseret som havnelods. Denne praksis sikrer iflg. Farvandsvæsenet ”at der er reelt behov for autorisation af havnelodser i den pågældende havn”. Farvandsvæsenet oplyser samtidig, at ”For så vidt angår lodsninger i havnens område er Farvandsvæsenet ikke bekendt med, at Kalundborg Havn har behov for at anvende havnelodser”.

Det betyder med andre ord, at Kalundborg Linesmen eller andre potentielle konkurrenter ikke får muligheden, hvis Farvandsvæsenet mener, at havnen allerede serviceres tilstrækkeligt af lodsvæsenets lodser eller en anden autoriseret havnelods. På den måde skabes der ved den nuværende administration af lovgivningen aldrig mulighed for konkurrence.

8. Farvandsvæsenets initiativer til udvikling af lodsvæsenet og lodsområdet

Farvandsvæsenet har som opfølgning på Rigsrevisionens rapport fra 2001 om lodsvæsenet taget en række initiativer til udvikling af lodsvæsenet. Det samlede mål med udviklingen af lodsvæsenet er at øge lodsvæsenets produktivitet og effektivitet og gøre lodsvæsenet mere konkurrencedygtigt. Som beskrevet ovenfor er en del af Farvandsvæsenets initiativer indarbejdet i resultatkravene til lodsområdet, der indgår i Farvandsvæsenets resultatkontrakt med Forsvarsministeriet.

Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at Farvandsvæsenets igangværende initiativer kan medvirke til at effektivisere og øge kapacitetstilpasningen i lodsvæsenet. Konkurrencestyrelsen bemærker dog, at Farvandsvæsenets nuværende initiativer burde være igangsat på et tidligere tidspunkt. Således viser benchmarkingrapporten fra februar 1999, der blev udarbejdet på Farvandsvæsenets foranledning, at der var et stort besparingspotentiale i lodsvæsenet, og at reguleringen indeholdt en række uheldige incitament i forhold til omkostningsminimering. Farvandsvæsenet tog dog ikke nogen initiativer i kølvandet på benchmarkingsrapportens resultater. Konkurrencestyrelsen noterer desuden, at Rigsrevisionen allerede i dets beretninger i 1980'erne, fandt at lodsvæsenets kapacitetstilpasning var præget af en høj grad af træghed.

På denne baggrund er det Konkurrencestyrelsens vurdering, at det er yderst vigtigt, at Farvandsvæsenets initiativer implementeres indenfor den fremlagte tidsramme. Samtidig er det dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at Farvandsvæsenets tiltag ikke er tilstrækkelige til at sikre en løbende tilpasning af lodsvæsenets kapacitet og dermed de lavest mulige takster for lodsninger. Konkurrencestyrelsen vurderer, at en optimering af lodsvæsenets incitamentsstrukturer og et markedsrettet konkurrencepres er nødvendigt for at give lodsvæsenet et naturligt incitament til at foretage en løbende kapacitetstilpasning. Konkurrencestyrelsen vurderer derfor, at Farvandsvæsenets igangværende initiativer bør suppleres med fri markedsadgang til lodserhvervet.

Konkurrencestyrelsens vurdering af Farvandsvæsenets tiltag på lodsområdet:

- Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at Farvandsvæsenets tiltag, herunder sammenlægningen af lodserierne pr. 1. november 2002 giver mulighed for at indfri en del af de af Konkurrencestyrelsen udpegede besparelsesmuligheder.
- Det er dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at Farvandsvæsenets igangværende tiltag ikke er tilstrækkelige til at sikre en løbende tilpasning af lodsvæsenets kapacitet og dermed de lavest mulige takster for lodsninger.
- Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at det er nødvendigt at optimere lodsvæsenets incitamentsstrukturer og samtidig udsætte lodsvæsenet for et markedsrettet konkurrencepres for at nå målsætningen om et fuldt effektivt lodsvæsen.

1 Dødvægt 40.000 BT, længde 273 m, bredde 43 m, dybgang 15 m, medregnet reduktion for skibe med dobbeltbund/skrog.

2 "Statistical Analysis of the Baltic Maritime Traffic", Finnish Environment Institute, september 2002.

3 Bkg. nr. 607 af 11. juli 1995 om lodstvang under bugsering i visse farvande.

4 Tractat af 14. marts 1857 ang. Afløsningen af Sund- og Belttolden.

5 Farvandsvæsenets notat til Konkurrencestyrelsen af 14. oktober 2002.

6 I overensstemmelse med IMO's anbefalinger ydes tankskibe en reduktion i lodstaksten for deres segregerede ballast tonnage.

7 Før 1. september 2003 var fordelingen 18,72 pct. til fordeling mellem lodserne, mens 81,28 pct. gik til Lodsreguleringsfonden,

8 Lodsvæsenet har fra regnskabsåret 2002 skiftet afskrivningsprincip således, at der nu anvendes lineær afskrivning fra ibrugtagningstidspunktet i modsætning til den tidligere anvendelse af saldoafskrivningsprincippet, hvor afskrivning påbegyndtes året efter anskaffelsesåret.

9 Som nævnt anvender lodsvæsenet fra 2002 nye afskrivningsprincipper, der forventes at lede til mindre udsving i afskrivninger på lodsåde.

10 Betegnelsen bådmænd i dette notat inkluderer både antallet af bådmænd og antallet af

lodsmedhjælpere, da begge grupper af ansatte udfører samme type arbejde.

11 Lodspengene er de direkte indtægter for lodsninger. Før 1. september 2003 var procentdelen 18,72 pct.

12 Pensionsbidraget for den enkelte lods beregnes på grundlag af lodseriernes indberetning om hver enkelt lods andel af lodseriets overskud.

13 Farvandsvæsenet har oplyst, at stigningen i lønudgiften pr. årsværk bådmand er påvirket af ekstraordinære lønudgifter i 2002 som følge af efterreguleringer i forbindelse med fornyelse af bådmændenes overenskomster.

14 Boston Consulting Group, "Benchmarking af lodsvæsenet", 1999.

15 For at muliggøre sammenligning mellem kapacitetsudnyttelsen af lodserne over en årrække benytter Konkurrencestyrelsen i dette afsnit antal årsværk og lodsninger for 1997 fra Boston Consulting Group "Benchmarking af lodsvæsenet", 1999. Der kan derfor være mindre afvigelser i data og beregninger i dette afsnit i forhold til tidligere afsnit.

16 En reduktion i antallet af årsværk lodser kan medføre stigninger i udgifterne til lodsernes rejsegodtgørelse. Det er dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at det nuværende niveau for Lodsvæsenets rejsepenge er tilstrækkeligt til at dække eventuelle stigninger i lodsernes rejsegodtgørelse, jf. nedenfor.

17 Flertallet af de anførte muligheder for at indfri besparelserne på lodsvæsenets bådmænd, herunder især de to første, blev allerede anvist i benchmarkingrapporten, der blev færdiggjort i 1999.

18 Leveringen af lods båden i november 2002 var en del af en kontrakt på levering af to lods både, som lodsvæsenet indgik ved årsskiftet 2001/2002. Lodsvæsenet modtog den anden lods båd, der indgik i kontrakten, i begyndelsen af 2003. Den seneste modtagne båd er ikke medtaget i Konkurrencestyrelsens analyse, da den ikke har været i brug i 2002.

19 Det er muligt, at der kan opnås endnu større besparelser på vedligeholdelsesomkostningerne, da nogle af de lods både, der er mellem 17 og 24 år gamle kan have en højere gennemsnitlig vedligeholdelsesomkostning pr. driftstime. En nærmere udpegelse af de mest omkostningstunge lods både skal naturligvis foretages af lodsvæsenet.

20 De nuværende lods bådes alder tyder dog på, at nyanskaffede lods både reelt har en længere levetid end 20 år. En årlig gennemsnitlig investering på 1,35 lods både må derfor betegnes som det maksimale behov for investeringer i lods både.